

ประสิทธิผลของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษช่วงปี พ.ศ.
2552-2563

สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์
คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

The Effectiveness of Community-Based Research in Sisaket Province during 2009-2020

Mr. Santakrit Tipbanpot

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Public Administration in Public Administration

Department of Public Administration

FACULTY OF POLITICAL SCIENCE

Chulalongkorn University

Academic Year 2020

Copyright of Chulalongkorn University

หัวข้อสารนิพนธ์

ประสิทธิผลของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคม

ฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษช่วงปี พ.ศ. 2552-2563

โดย

นายสันตฤกษ์ ทิพย์บรรพต

สาขาวิชา

รัฐประศาสนศาสตร์

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

อาจารย์ ดร. วงอร พัวพันสวัสดิ์

คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้รับสารนิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต

คณะกรรมการสอบสารนิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์วันชัย มีชาติ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก

(อาจารย์ ดร. วงอร พัวพันสวัสดิ์)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. วิมลมาศ ศรีจำเริญ)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ชฎิล โรจนานนท์)

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สันตฤกษ์ ทิพย์บรรพต : ประสิทธิผลของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษช่วงปี พ.ศ. 2552-2563. (The Effectiveness of Community-Based Research in Sisaket Province during 2009-2020) อ.ที่ปรึกษาหลัก : อ. ดร.วรงค์ พัวพันธ์

การศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552-2563” ผู้วิจัยได้ตั้งคำถามการวิจัยเพื่อหาคำตอบว่า ผลลัพธ์การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในจังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. 2552 – 2563 เป็นอย่างไร โดยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด จำนวน 10 ท่าน ประกอบด้วย ผู้บริหารสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) พี่เลี้ยงงานวิจัย ภาควิชาที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่และนักชาวบ้าน

ผลการศึกษาพบว่า การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ดำเนินการในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 – 2563 เกิดผลลัพธ์ที่ประสบผลสำเร็จ โดยพบว่าประการแรก กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ใช้งบประมาณที่ต่ำ ค่าตอบแทนที่น้อยมาก ด้วยการอาศัยพี่เลี้ยงนักวิจัยเป็นผู้ที่ทำงาน “ด้วยใจ” เข้าใจคนและบริบทของพื้นที่ ไม่ได้หวังผลตอบแทน พี่เลี้ยงเป็นผู้ตั้งตัวแสดง (Actors) ที่สำคัญในพื้นที่เพื่อทำงานร่วมกันแบบเครือข่าย (Networks) ส่งผลให้ชุมชนท้องถิ่นมีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นเป็นผลกระทบที่สูง เกิดความคุ้มค่ากับต้นทุนทางการเงินที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้สนับสนุนลงไปในพื้นที่ ประการที่สอง ผลจากการวิจัยสามารถแก้ปัญหาชุมชนท้องถิ่นได้จริง และมีการต่อยอดงานโดยหน่วยงานภาครัฐ เป็นต้น ทำให้เกิดการพัฒนาพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ประการที่สาม เกิดการเสริมพลัง (empowerment) ให้แก่ชาวบ้าน และชาวบ้านที่ได้รับการหนุนเสริมให้เป็น “นักวิจัยไ้บ้าน” (นักวิจัยชาวบ้าน) สามารถต่อยอดทักษะและองค์ความรู้จากการทำงานวิจัยได้ ทั้งนี้พบปัจจัยความสำเร็จที่สำคัญได้แก่ กระบวนการหนุนเสริมนักวิจัยชาวบ้านของพี่เลี้ยง และการดึงหน่วยงานภาครัฐเข้ามาเกี่ยวข้องกับการแก้ไขปัญหาและขับเคลื่อนงานวิจัยตั้งแต่ต้นทำให้โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีโอกาสแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้ในระยะยาวและยั่งยืน รวมทั้งเกิดการสร้างและใช้ฐานข้อมูลชุมชนท้องถิ่นได้จริง โดยข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานในระบบวิจัย ควรให้ความสำคัญกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามหลักการบริหารงานวิจัยของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในอดีต สร้างจุดยืนด้วยการจัดตั้งหน่วยบริหารจัดการทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือสนับสนุนงบประมาณการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพิ่มขึ้น เพื่อเปิดพื้นที่ให้กับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยชาวบ้านเป็นนักวิจัยเอง ประเภทการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทำให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยจริงไม่เป็นงานวิจัยขึ้นหิ้ง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สาขาวิชา รัฐประศาสนศาสตร์
ปีการศึกษา 2563

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่อ อ.ที่ปรึกษาหลัก

6181096324 : MAJOR PUBLIC ADMINISTRATION

KEYWORD: Community-Based Research, villager researcher

Santakrit Tipbanpot : The Effectiveness of Community-Based Research in Sisaket Province during 2009-2020. Advisor: VONG-ON PHUAPHANSAWAT, Ph.D.

A study of The Effectiveness of Community-Based Research in Sisaket Province during 2009-2020, The purpose is to answer what are result of the support for the Community-Based Research project of the Research Fund in Sisaket Province in the years 2009-2020 by qualitative research? The research method was conducted by in-depth interview from 10 interviewees consisting of executives of the Thailand Research Fund (TRF), Research mentors and related partners to drive research for local residents and villagers.

The study results showed that by Supporting Community-Based Research projects in Sisaket province from 2009 to 2020, its achieved successful results. First, the flow for driving Community-Based Research is effective. With low budget And Compensation is very small By relying on Research mentors who work "with heart" to understand the people in that area. Mentors are important actors in the area to work together in Networks, The local community improving for a better, high impact. It is worth the financial cost that the Thailand Research Fund (TRF) has supported in the area. Second, its can actually solve local community problems. And the work has been extended by government agencies, etc., Its create the development of the area continuously. And the Third, the empowerment. (empowerment) to the villagers And the villagers who were encouraged to be "Thai Ban Researcher" (villager researcher) can build on skills and knowledge from research work. The key success factors were found are The process of supporting villager researchers of mentors And by drawing government agencies to be involved in solving problems and driving research from the beginning, Community-Based Research projects have opportunities to solve problems and develop local communities in the long term and sustainable. Including the creation and use of the local community database By recommendations of policy to departments in the research system Community-Based Research should be focused on the research management principles of the Thailand Research Fund (TRF) in the past, establish a stand by establishing a Community-Based Research fund management unit or supporting the Community-Based Research budget. To creat a space for research work for the local by the villagers who are the researchers themselves Participatory action research type This allows villagers to benefit from useful research, not research on the shelf.

Field of Study: Public Administration

Student's Signature

Academic Year: 2020

Advisor's Signature

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและความอนุเคราะห์ช่วยเหลืออย่างสูง จากอาจารย์ ดร.วอระ พัวพันสวัสดิ์ อาจารย์ที่ปรึกษา ซึ่งได้กรุณาแนะนำ ข้อคิดเห็นด้วยความเอาใจใส่อย่างดีมาโดยตลอด ขอบพระคุณ ผศ.ดร.บัญญัติ แก้วส่อง คุณรุ่งวิจิต คำงาม คุณปราณี ระงับภัย คุณกนกวรรณ พันธมาศ ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น พี่ ๆ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) ที่ได้ให้คำแนะนำเพิ่มเติมทำให้งานวิจัยฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ที่สำคัญขอขอบพระคุณผู้ให้สัมภาษณ์ทุกท่านที่ยอมให้ข้อมูลอันเป็นความจริง และเสียสละเวลาให้ความร่วมมือในการรวบรวมข้อมูลครั้งนี้เป็นอย่างดี

ขอบพระคุณคณาจารย์ทุกท่านที่อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

ขอบพระคุณคุณพ่อสมหมาย ทิพย์บรรพต คุณแม่สุรภรณ์ ทิพย์บรรพต พี่ น้องญาติสนิท มิตรผู้เป็นกำลังใจและให้การสนับสนุนช่วยเหลือทุกด้านและให้กำลังใจมาโดยตลอด

ขอบพระคุณกำลังใจจากเพื่อนนิสิตปริญญาโท หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (รป.ม. รุ่น 50) ตลอดจนเพื่อน ๆ ทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือ

อนึ่งผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า งานวิจัยฉบับนี้จะมีประโยชน์อยู่ไม่น้อย จึงขอมอบส่วนดีทั้งหมดนี้ให้แก่เหล่าคณาจารย์ ที่ได้มอบวิชาความรู้ให้ผลงานวิจัยเป็นประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้อง และขอมอบความกตัญญูกตเวทิตาคุณ แต่บิดา มารดา และผู้มีพระคุณทุกท่าน สำหรับข้อบกพร่องต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ผู้วิจัยขอน้อมรับผิดเพียงผู้เดียว และยินดีรับฟังข้อเสนอแนะจากทุกท่านที่ได้เข้ามาศึกษา เพื่อเป็นประโยชน์ในการพัฒนางานวิจัยต่อไป

สันตฤกษ์ ทิพย์บรรพต

สารบัญ

	หน้า
.....	ค
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ค
.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ง
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ฉ
สารบัญรูปภาพ.....	ญ
บทที่ 1.....	1
บทนำ.....	1
1. ที่มาและความสำคัญ.....	1
2. คำถามในการวิจัย.....	5
2.1 คำถามหลัก.....	5
2.2 คำถามย่อย.....	5
3. วัตถุประสงค์การวิจัย.....	6
4. ระเบียบวิธีวิจัย.....	6
5. ขอบเขตของการศึกษา.....	6
5.1 ขอบเขตด้านประชากร.....	6
5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา.....	6
5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่.....	7
5.4 ขอบเขตด้านเวลา.....	7

6. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย	7
7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	8
บทที่ 2	9
ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	9
2.1 แนวคิดและทฤษฎี.....	9
1. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR).....	9
2. การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research - CBR).....	11
3. แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management).....	17
4. แนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance).....	18
2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	19
2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)	22
บทที่ 3	23
ระเบียบวิธีวิจัย.....	23
1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)	23
2. เครื่องมือและเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย	24
3. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis).....	27
บทที่ 4	28
ผลการวิจัย.....	28
1. ประสิทธิภาพของกลไกการขับเคลื่อนและหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ ..29	
1.1 พี่เลี้ยงงานวิจัย: กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น	29
1.2 กระบวนการในการหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยงงานวิจัย.....	32
2. ประสิทธิภาพของงานวิจัยในการแก้ปัญหาของชุมชน	35

2.1 ช่วงปี พ.ศ. 2557 ช่วงกำหนดโจทย์วิจัยประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชน ท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา	35
2.2 ช่วงปี พ.ศ. 2560 กำหนดโจทย์วิจัยประเด็นการสร้างสัมมาชีวะชุมชน	40
2.3 การเปรียบเทียบการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากประเด็นโจทย์วิจัย 2 ประเด็น ...	43
3. ประสิทธิภาพของงานวิจัยในการเสริมพลังนักวิจัยชาวบ้าน (empowerment).....	46
บทที่ 5	48
สรุปผลและข้อเสนอแนะ	48
สรุปผลการวิจัย	48
ข้อเสนอแนะ	49
1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสาธารณะ	49
2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป	50
บรรณานุกรม	51
ประวัติผู้เขียน	55

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ	3
ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบโจทย์วิจัยเชิงประเด็นในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ	43

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

สารบัญรูปภาพ

หน้า

ภาพที่ 1 กราฟแสดงการสนับสนุนงบประมาณการสนับสนุนวิจัย ของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว. ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2542 - 2563	12
ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552-2563.....	22
ภาพที่ 3 เสาหลักประชาคมอาเซียน.....	36

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

บทที่ 1

บทนำ

1. ที่มาและความสำคัญ

การใช้งบประมาณภาครัฐกับการวิจัยมีการตั้งคำถามมาโดยตลอดกับการใช้ประโยชน์จากผลการวิจัยอะไรได้บ้าง มีประโยชน์กับคนส่วนใหญ่หรือไม่ ทำอะไรดีขึ้นหรือไม่ เช่น นักวิจัยจำนวนมากไม่น้อยทำงานด้านสิ่งแวดล้อม แต่สิ่งแวดล้อมก็เสียหายไปเรื่อย ๆ ต่อหน้าต่อตา ผลการวิจัยดูเหมือนจะใช้แก้ปัญหาจริง ๆ ไม่ได้ เพราะผู้เกี่ยวข้องมักไม่ใช้งานวิจัยในทางปฏิบัติ (ปิยะวัตติ บุญ-หลง, 2546) หรือคำยอดนิยมนี่กล่าวติดหูกันในวงการวิจัยว่า วิจัยชั้นหิ้ง ซึ่งแปลว่านักวิจัยมักทำวิจัยอยู่ในโลกของตัวเอง ทำเอง รู้เอง ไม่เกิดประโยชน์กับคนทั่วไป (ปิยะวัตติ บุญ-หลง, 2561) ซึ่งการสนับสนุนงบประมาณหรือทุนวิจัยของประเทศไทยผ่านได้หลายวิธีการอีกทั้งหลายหลายหน่วยงาน สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นหนึ่งในหน่วยงานที่ดำเนินการสนับสนุนทุนวิจัยให้แก่กักวิจัยในหลายประเภทซึ่งประสบปัญหาของการใช้ประโยชน์ของงานวิจัย โดยเฉพาะชาวบ้านกับการใช้ประโยชน์ของงานวิจัย จากประเด็นวิจัยที่ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ สกว. ได้มีคำถามว่า “ทำอย่างไรชาวบ้านจะได้ประโยชน์จากงานวิจัย”

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ได้ก่อตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติกองทุนสนับสนุนการวิจัย พ.ศ. 2535 เพื่อทำหน้าที่สนับสนุนการวิจัยด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี อุตสาหกรรม สังคมศาสตร์ มนุษยศาสตร์ การวิจัยเชิงนโยบายและการวิจัยประยุกต์ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม และวิชาการของประเทศ โดยมี ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช เป็นผู้อำนวยการ สกว. คนแรก ซึ่งในการดำเนินงานสนับสนุนทุนวิจัยและการบริหารจัดการงานวิจัยเริ่มจากการวิจัยพื้นฐาน (Basic Research) การวิจัยและพัฒนา (Research and Development: R&D) และการสร้างและส่งเสริมนักวิจัย ต่อมาเมื่อ สกว. ดำเนินงานครบรอบ 5 ปี จึงมีคณะกรรมการประเมินผลการดำเนินงานซึ่งถือว่าการดำเนินงานประสบความสำเร็จพอสมควร แต่ทั้งนี้ ศ.นพ.วิจารณ์ พานิช และคณะผู้บริหารในขณะนั้นได้ตั้งคำถามกับความสำเร็จที่เกิดขึ้นนั้นว่า “ชาวบ้านได้อะไร” สุดท้ายสรุปได้ว่าชาวบ้านไม่ได้ประโยชน์อะไรจากการสนับสนุนการวิจัยที่ผ่านมา จึงเกิดความคิดการบริหารจัดการงานวิจัยที่น่าจะเป็นประโยชน์กับชาวบ้าน ทำให้ ศ.ดร.ปิยะวัตติ บุญ-หลง เป็นผู้ริเริ่มพัฒนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีเป้าหมายเพื่อให้ชาวบ้านได้ประโยชน์จากงานวิจัยโดยเริ่มจากความต้องการแก้ไขปัญหาของชาวบ้านเอง (Thailand Science Research and Innovation, 2547)

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) หรือเรียกย่อ ๆ ว่า CBR เป็นวิธีวิทยา งานวิจัย (Methodology) โดยมีแนวคิดการวิจัยที่ต้องการ “สร้างคน สร้างความรู้ สร้างการเปลี่ยนแปลง” โดยมีลักษณะ (Attribute) สำคัญ คือ โจทย์การวิจัยต้องมาจากชุมชน กล่าวคือ ชุมชน ต้องเห็นพ้องตรงกันและร่วมทำวิจัยชุมชนต้องมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยและเป็นการวิจัยเชิง ปฏิบัติการ (Action Research) การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเทศไทยนั้น สำนักงาน กองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนทุนวิจัย เริ่มการ สนับสนุนทุนตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 โดยการจัดตั้งสำนักงานภาคขึ้นที่เชียงใหม่ และเริ่มสนับสนุน งบประมาณวิจัยในพื้นที่ภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้และภาคกลาง ตามลำดับ ต่อมา ในปี 2550 สำนักงานภาคใต้เปลี่ยนชื่อเป็น ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ วิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ได้เน้นการจัดการและประสานงานให้เกิดการบูรณาการความ เชื่อมโยงระหว่าง “ปัญหา” (ผู้ร่วมวิจัย) และ “พัฒนา” (ผู้มีส่วนร่วมงานวิจัย) ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับจังหวัด ตลอดจนถึงระดับชาติ ที่ดำเนินงานกันแบบแยกส่วน ต่างคนต่างทำ ทำให้ สกว. ใช้ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยการใช้ความรู้และข้อมูลในการแก้ไขปัญหาและ ตัดสินใจที่มีเหตุและผล นำไปสู่การแก้ไขปัญหา พัฒนาตนเอง และพึ่งตนเองได้ในชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนนำไปสู่การพัฒนาประเทศจากฐานรากที่ยั่งยืน โดยมีการตั้งคำขวัญในการดำเนินงานว่า “สร้างสรรค์ปัญญา พัฒนาท้องถิ่น”

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นในพื้นที่ (Node) หรือพี่เลี้ยงงานวิจัยในพื้นที่ ซึ่งมีบทบาทในลักษณะเป็นองค์การพี่เลี้ยงในการ ขับเคลื่อน ติดตามประสานงานโครงการวิจัย เริ่มจากการค้นหาพื้นที่วิจัยที่ต้องการแก้ไขปัญหาของ ชุมชน แสวงหาพื้นที่วิจัยและนักวิจัยในพื้นที่ การคิดและพัฒนาโจทย์วิจัย โดยมีศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นในปัจจุบันกระจายไปทุกภาคของประเทศไทย โดยแบ่งเป็น 4 กลุ่มภูมิภาค ได้แก่ ภาค กลาง ตะวันออกและตะวันตก จำนวน 5 ศูนย์ ภาคเหนือ จำนวน 7 ศูนย์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 14 ศูนย์ และภาคใต้ จำนวน 8 ศูนย์ (จิตติ มงคลชัยอรัญญา, 2563)

จังหวัดศรีสะเกษ เป็นหนึ่งจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่มีการจัดตั้งศูนย์ประสานงาน วิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีการสนับสนุนทุนวิจัยของฝ่ายเพื่อท้องถิ่น สกว. ตั้งแต่ปี 2552 โดยมีเป้าหมาย เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นบนฐานข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นผสมผสานกับองค์ ความรู้สมัยใหม่เพื่อให้ชุมชนท้องถิ่น คนเล็กคนน้อย ได้รู้จักตนเองรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงสังคม ปัจจุบันให้สามารถตั้งรับ ปรับตัว กำหนดทางเลือกในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองผ่าน กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community Based Research: CBR) บนหลักการในการ ดำเนินการร่วมกัน คือปัญหาหรือโจทย์การวิจัยเป็นของชาวบ้าน ชาวบ้านเป็นผู้วิจัย และชาวบ้าน ร่วมกันปฏิบัติการแก้ปัญหาและรับประโยชน์ร่วมกันโดยมุ่งเน้นไปที่พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นตามแนว

ชายแดนไทย-กัมพูชา ที่เป็นพื้นที่ชายขอบ คนเล็กคนน้อยขาดโอกาสในการเข้าถึงการพัฒนา และเป็นพื้นที่ที่มีความอ่อนไหวต่อสถานการณ์ปัญหาการพัฒนาพื้นที่ชายแดนที่มีความหลากหลาย สลับซับซ้อนกันของผู้คน พื้นที่ ความคิด โครงสร้างกลไกอำนาจรัฐทั้งในระดับพื้นที่ ระดับท้องถิ่น (รุ่งวิจิต คำงาม และคณะ, 2561)

การสนับสนุนการดำเนินโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน 2 ประเด็นหลัก ๆ คือ ประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นและประเด็นสัมมาชีพ โดยมีนายรุ่งวิจิต คำงาม เป็นผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษเป็นคนแรก เริ่มต้นมุ่งศึกษาและสนับสนุนในประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย - กัมพูชา แบ่งเป็น 2 ช่วง คือ ช่วงที่ 1 พ.ศ. 2552 – 2556 เป็นการดำเนินการในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย จังหวัดศรีสะเกษ และในช่วงที่ 2 พ.ศ. 2557 – 2561 เป็นการดำเนินการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นชายแดนระหว่างสองประเทศ คือ ในพื้นที่ชุมชนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย และจังหวัดอุดรธานีชัย จังหวัดพระวิหาร จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา และในปี 2560 ได้ดำเนินการสนับสนุนในประเด็นสัมมาชีพชุมชนร่วมกับหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานที่ดินอำเภอ องค์กรปกครองท้องถิ่น (ปรางณี ระงับภัย และคณะ, 2562) และต่อมาในปี 2561 นางปรางณี ระงับภัย เป็นผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ จากการสนับสนุนทุนวิจัยของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว. มีจำนวนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552 – 2562 รวมทั้งสิ้น 40 โครงการ ดังตารางที่ 1

ปี พ.ศ.	จำนวนโครงการ
2552	3
2553	3
2554	7
2555	8
2556	2
2557	4
2559	3
2560	6
2562	4
รวม	40

ตารางที่ 1 ตารางแสดงจำนวนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

จากการดำเนินการสนับสนุนโครงการวิจัยวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ในประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย - กัมพูชา ผลการวิจัยได้ชุดความรู้ที่ชัดเจนต่อบัณฑิตอุปสงค์และตอบโจทย์เพื่อแก้ไขปัญหาในระดับชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทยและกัมพูชาด้วยกันได้ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้านชาวบ้านกับหน่วยงานรัฐบริเวณชายแดนทั้งสองประเทศเป็นมิตรต่อกันทำงานร่วมกันได้ดียิ่งขึ้น ก่อเกิดชุดความรู้ใหม่และนวัตกรรมและการนำใช้ประโยชน์ทั้งในเชิงสังคมชุมชนและพื้นที่ซึ่งคุณค่านี้ นับเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาพื้นที่ชายแดนไทยและกัมพูชาให้เกิดความมั่นคงยั่งยืน เกิดชุดความรู้ใหม่จากงานวิจัยประกอบด้วย 1) ชุดความรู้วิถีวิทยาการทำงานชุดความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นไทย - กัมพูชา 2) ชุดความรู้ว่าด้วย คุณค่า ความหมาย ความสำคัญของระบบเครือญาติ ประเพณีแซนโหมินตา เรือมมะมัวด ฮาวปลิงจองไต ช่องผ่านแดนธรรมชาติช่องพระพลัย กสิกรรม อินทรีย์กสิกรรมจำเื้อ ระบบกลไกทูตท้องถิ่น กับการฟื้นความสัมพันธ์ข้ามแดน บนฐานชุมชนท้องถิ่นไทย - กัมพูชา 3) ชุดความรู้การประสานงานข้ามแดนกรณีพิเศษ ส่งผลให้ในปี 2561 สกว. ได้คัดเลือกผลงานวิจัยที่สร้างประโยชน์และก่อให้เกิดผลกระทบเชิงเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ให้ทุกโครงการในประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย - กัมพูชา จากการสนับสนุนทุนวิจัยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นผลงานวิจัยเด่น สกว. ประจำปี 2561 ด้านชุมชนและพื้นที่ โดยมอบรางวัลให้แก่กวิจัยท้องถิ่นไทยและกัมพูชา ในนามของผลงานวิจัยไร้พรมแดน “ 45 ปีแห่งการปลดปล่อยสู่การฟื้นความสัมพันธ์ชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย - กัมพูชา ” (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม, 2562)

การปฏิรูประบบวิทยาศาสตร์ วิจัย และการอุดมศึกษาของประเทศในปี 2562 สมัยรัฐบาลทหารของพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา ด้วยการควบรวมหน่วยงานด้านวิทยาศาสตร์ วิจัยและมหาวิทยาลัยเป็นกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ส่งผลให้สำนักงานทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ต้องถึงคราวยุติบทบาทภารกิจการสนับสนุนทุนวิจัยลงด้วย และได้เปลี่ยนแปลงเป็นสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สทว.) ซึ่งมีบทบาทด้านการจัดทำนโยบายและจัดสรรงบประมาณของระบบวิจัยให้แก่หน่วยงานแทนผ่านกองทุนวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

การปฏิรูปด้านวิจัยและวิทยาศาสตร์ของประเทศนั้น ทำให้เกิดการจัดโครงสร้างของหน่วยงานให้เป็นระบบวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ซึ่งเรียกย่อ ๆ ว่า ววน. ภายใต้การเปลี่ยนแปลงนั้นส่งผลให้มีหน่วยงานที่ทำหน้าที่บริหารและจัดการทุนวิจัย (Funding Agency) ทั้งหมด 7 หน่วยงาน คือ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ (สนช.) สำนักงานพัฒนาการวิจัยการเกษตร (องค์การมหาชน) (สวก.) สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส) และมีหน่วยบริหารและจัดการทุนที่เกิดขึ้นใหม่ คือ หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนาระดับ

พื้นที่ (บพท.) หน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการพัฒนากำลังคน และทุนด้านการพัฒนาสถาบันอุดมศึกษา การวิจัย และสร้างนวัตกรรม (บพค.) และหน่วยบริหารและจัดการทุนด้านการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของประเทศ (บพข.)

การสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ตั้งแต่ปี 2541 ถึง ปี พ.ศ. 2562 รวมเป็นระยะเวลา 21 ปี จึงไม่สามารถดำเนินการสนับสนุนทุนวิจัยรายโครงการต่อได้ ภารกิจของสำนักงานทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ทุกฝ่าย รวมทั้งฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงต้องถ่ายโอนไปยังหน่วยสนับสนุนทุนวิจัย (Funding Agency) คือ สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบวิจัย การดำเนินงานของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงน่าจะต้องมีการปรับตัวตามนโยบาย และทรัพยากรของหน่วยงานที่สนับสนุนทุนวิจัยใหม่จัดสรร

การศึกษาการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในครั้งนี้ จึงต้องการมุ่งเน้นหาคำตอบผลลัพธ์การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในจังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2563 ซึ่งมีปัจจัยสำคัญอะไรบ้างที่สามารถทำให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษสามารถขับเคลื่อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. คำถามในการวิจัย

2.1 คำถามหลัก

ผลลัพธ์การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยในจังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2563 เป็นอย่างไร

2.2 คำถามย่อย

- (1) กลไกการขับเคลื่อนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่
- (2) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมาแก้ปัญหาชุมชนได้จริงหรือไม่
- (3) เกิดการสร้างนักวิจัยชาวบ้านจริงหรือไม่ อย่างไร
- (4) เกิดการสร้างและการใช้ฐานข้อมูลชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร
- (5) เกิดการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร
- (6) เกิดหน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระหรือไม่ อย่างไร

3. วัตถุประสงค์การวิจัย

3.1 เพื่อศึกษากลไกในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เป็นสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2563

3.2 เพื่อศึกษาผลลัพธ์การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษท้องถิ่นเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เป็นสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2563

4. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้เครื่องมือในการจัดเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึกเพื่อเก็บข้อมูลการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในชุมชน
2. การสนทนากลุ่ม การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การศึกษาดูงานของชุมชนที่ผ่านกระบวนการวิจัย การถอดบทเรียน (After Action Review) ในองค์ความรู้ที่ได้จากการจัดสนทนากลุ่ม เป็นต้น
3. แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การจดบันทึก แบบการจดบันทึกการสังเกตเครื่องบันทึกเสียง กล้องบันทึกภาพ

5. ขอบเขตของการศึกษา

5.1 ขอบเขตด้านประชากร

ผู้วิจัยเลือกศึกษากลุ่มประชากรทั้งหมด 4 กลุ่ม ได้แก่

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (พี่เลี้ยงงานวิจัย) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ

กลุ่มที่ 3 ภาคที่เกี่ยวข้อในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่

กลุ่มที่ 4 นักวิจัยชาวบ้าน

5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาด้านเนื้อหา โดยมีมุ่งศึกษาประสิทธิผลของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ ภูมิศึกษาในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552-2563 ซึ่งครอบคลุมเนื้อหาที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การวิจัย ได้แก่ การศึกษากลไกในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เป็นสังคมฐานความรู้ในพื้นที่

จังหวัดศรีสะเกษ การศึกษาผลลัพธ์การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์
ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษท้องถิ่นเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เป็นสังคม
ฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ และการศึกษาแนวทางในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่นเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เป็นสังคมฐานความรู้ภายใต้การปฏิรูประบบวิจัย

5.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตการศึกษาด้านพื้นที่ โดยเลือกกรณีศึกษาการขับเคลื่อน
งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ และศึกษาเฉพาะเจาะจงจากชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับ
การสนับสนุนทุนวิจัยจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในพื้นที่
จังหวัดศรีสะเกษ

5.4 ขอบเขตด้านเวลา

ระยะเวลาที่ทำการศึกษาค้นคว้าการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ
ได้เริ่มการสนับสนุนทุนวิจัยโดยฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.) ในปี พ.ศ. 2552 จนถึงปี พ.ศ. 2563

6. นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

6.1 งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หมายถึง กระบวนการทำวิจัยด้วยการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ชาวบ้านแก้ไข
ปัญหาหรือพัฒนาชุมชนด้วยตนเองอย่างมีส่วนร่วม

6.2 กลไก หมายถึง หน่วยที่ขับเคลื่อนการดำเนินงานให้บรรลุผลสำเร็จ

6.3 ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือ โหนด (Node) หมายถึง ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อ
ท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ

6.4 พี่เลี้ยง คือ ผู้ที่หนุนเสริมกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของชาวบ้านอยู่ภายใต้ศูนย์
ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือโหนด

6.5 นักวิจัยชาวบ้าน หมายถึง ชาวบ้านที่เข้าร่วมกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อใช้เป็น
เครื่องมือในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาชุมชนของตนเอง ตั้งแต่พัฒนาโจทย์วิจัย ตั้งคำถามวิจัย มีการ
เก็บข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล นำไปสู่การปฏิบัติการแก้ไขปัญหา และสรุปบทเรียนการทำงานวิจัยเพื่อ
แก้ไขปัญหาชุมชนของตนเอง

6.6 การขับเคลื่อน หมายถึง การดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษให้เกิดการ
แก้ไขปัญหาชุมชน

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 7.1 ทราบกลไก การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ
- 7.2 ทราบถึงทิศทาง และยุทธศาสตร์การขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ

บทที่ 2

ทบทวนวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 2.1 แนวคิดและทฤษฎี
- 2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.3 กรอบแนวคิดทฤษฎีของงานวิจัย

2.1 แนวคิดและทฤษฎี

ในการศึกษาครั้งนี้มีการใช้แนวคิดและทฤษฎี จำนวน 4 เรื่อง ประกอบด้วย 1) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) 2) การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) 3) การจัดการความรู้ (Knowledge Management) และ 4) การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance)

1. แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research - PAR)

อมาวาสี อัมพันศิริรัตน์ และพิมพ์พิมล วงศ์ไชยา (2560) กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นการแสวงหาความรู้เพื่อความเข้าใจและพัฒนาสิ่งต่าง ๆ โดยการเปลี่ยนแปลง หัวใจสำคัญคือการเก็บรวบรวมข้อมูล การสะท้อนคิดที่นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัย (participant) ทำไปด้วยกัน ดังนั้นจึงเกิดความเข้าใจและพัฒนาการปฏิบัติร่วมกันภายใต้สถานการณ์ที่ค้นพบด้วยตัวเอง กระบวนการสะท้อนคิดเป็นทิศทางที่เชื่อมโยงกับการปฏิบัติ กระบวนการของวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ควรต้องมีการเสริมพลังอำนาจและนำไปสู่การให้ประชาชนรู้สึกอยู่เหนือการถูกควบคุมในการดำเนินชีวิต

สิทธิณัฐ ประพุทธินิติสาร (2545) ให้ความเห็นว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมว่าเป็นงานที่นักวิชาการและนักพัฒนาได้พยายามสังเคราะห์ปัญหาและศักยภาพของงานวิจัยส่วนหนึ่งและงานพัฒนาส่วนหนึ่ง แล้วเชื่อมโยงสาระสำคัญของการพัฒนาและการวิจัยออกมาเป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม หรือการวิจัยและการพัฒนา (R & D – Research and Development) สรุปได้ว่า PAR เป็นการวิจัยและพัฒนารูปแบบหนึ่งที่ทำกับชุมชนและ

มีการเชื่อมโยงส่วนที่เป็นการวิจัย (Research) และการพัฒนา หรือการแก้ไขปัญหาของชุมชน (Development)

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) เสนอว่า การวิจัยเพื่อแก้ไขปัญหาชุมชนในแนวทางการวิจัยลักษณะแบบเดิมจึงมีปัญหาอยู่บ้าง เพราะไม่สามารถเสนอแนวทางหรือวิธีการแก้ไขอย่างตรงไปตรงมาได้ บางครั้งเน้นเสนอเชิงทฤษฎีและลักษณะนามธรรมมากเกินไป จนไม่เห็นแนวทางในการปฏิบัติได้ มีความซับซ้อน และที่สำคัญยังขาดงานวิจัยสนามที่ชัดเจน ทำให้ข้อมูลไม่ทันต่อสถานการณ์ ดังนั้นงานวิจัยแบบเศรษฐศาสตร์การเมืองไม่จำเป็นต้องทำโดยนักวิชาการเสมอไป ชาวบ้านก็สามารถทำวิจัยได้ แต่ปัจจุบัน (พ.ศ. 2530 - ขณะเขียนบทความ) ยังไม่ได้ทำอย่างจริงจังและไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน อย่างที่เรียกว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ซึ่งจำเป็นต้องเปิดเวทีที่มีทั้งชาวบ้าน นักวิชาการ และนักพัฒนาร่วมศึกษาชุมชนท้องถิ่น เพื่อหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาได้อย่างเป็นรูปธรรม

จากการศึกษาแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สรุปได้ว่าเป็นรูปแบบการวิจัยแบบหนึ่งที่แตกต่างกันกับการวิจัยแบบพื้นฐาน แต่มุ่งเน้นไปสู่การวิจัยและพัฒนาชุมชนหรือท้องถิ่น โดยแนวคิดนี้เป็นแนวคิดตั้งต้นของแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งมีจุดเหมือนคือการวิจัยและพัฒนา (R&D) โดยที่อาจจะมียุทธศาสตร์ที่ต่างกันที่ตัวนักวิจัย งานวิจัยแบบ PAR นักวิจัยที่เป็นนักวิชาการไปดำเนินการวิจัยร่วมกับชาวบ้าน คนในชุมชน แต่งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (CBR) นักวิจัยคือชาวบ้านเป็นผู้ทำวิจัยเอง แต่ทั้ง 2 แนวคิดมุ่งไปสู่การวิจัยและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น

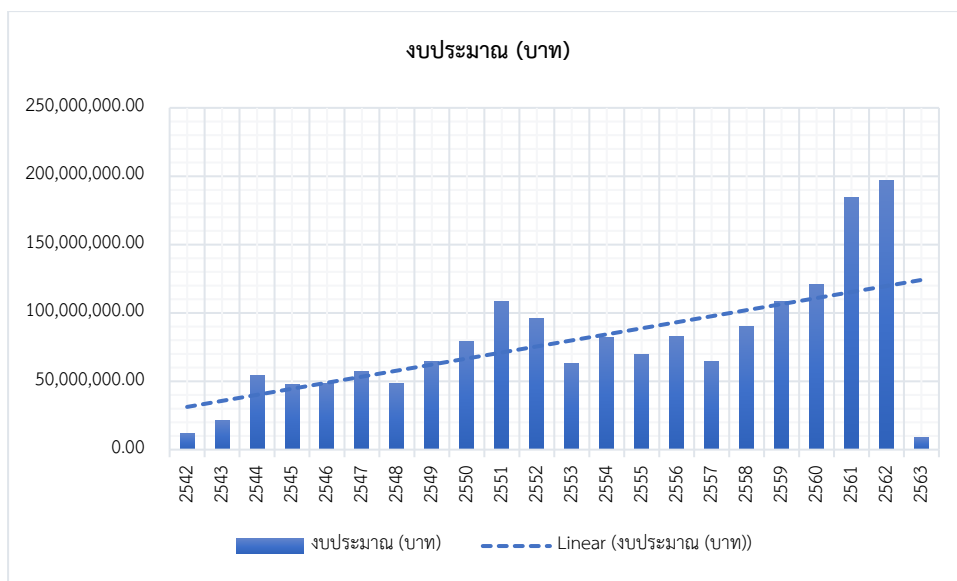
2. การวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research - CBR)

ความเป็นมาของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเทศไทย

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research) หรือแรกสั้น ๆ ว่า CBR ถือได้ว่าสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นผู้ริเริ่มสำคัญในการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเทศไทย ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541 โดยจัดตั้งสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาคขึ้นที่จังหวัดเชียงใหม่ และต่อมาในปี พ.ศ. 2550 สกว. สำนักงานภาคได้เปลี่ยนชื่อเป็น สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2553)

โดยมีศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ (Node) หรือพี่เลี้ยง ซึ่งมีบทบาทในลักษณะเป็นองค์กรพี่เลี้ยงในการขับเคลื่อน ติดตามประสานงานโครงการวิจัย พัฒนาโจทย์วิจัย และแสวงหาพื้นที่และนักวิจัยในพื้นที่ ซึ่งในปัจจุบันกระจายตัวทั่วทุกภูมิภาค ได้แก่ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำนวน 14 ศูนย์ประสานงาน ภาคเหนือ จำนวน 7 ศูนย์ประสานงาน ภาคกลาง ตะวันออกและตะวันตก จำนวน 5 ศูนย์ประสานงาน และภาคใต้ จำนวน 5 ศูนย์ประสานงาน รวมทั้งสิ้น 34 ศูนย์ประสานงาน

จากการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2542 – 2563 ได้สนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจำนวน 4,565 โครงการ และมีนักวิจัยท้องถิ่นเกิดขึ้นประมาณ 40,000 คน เป็นวงเงินงบประมาณที่สนับสนุนรวมกว่า 1,709,248,206.05 บาท (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2563) โดยวงเงินงบประมาณในการสนับสนุนทุนวิจัยมีอัตราการเพิ่มขึ้นจนถึงปีสุดท้ายที่มีการยุติการให้ทุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ดังกราฟที่ 1

ภาพที่ 1 กราฟแสดงการสนับสนุนงบประมาณการสนับสนุนวิจัยของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว. ตั้งแต่ปีงบประมาณ 2542 - 2563

ต่อมาปี พ.ศ. 2562 ได้มีการควบรวมหน่วยงานในระบบวิจัย ขึ้นตรงต่อกระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม ทำให้งานของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เปลี่ยนแปลงเป็นสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) บทบาทในการจัดสรรทุนวิจัยของ สกว. เดิม จึงได้ถ่ายโอนไปยังสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ส่งผลให้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นดำเนินการโดยสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน (กันยายน 2563)

แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-Based Research)

ลินธู สโรบล (2554) กล่าวว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นหนึ่งในแนวคิด ทฤษฎีและวิธีการจากสำนักวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นรูปแบบการวิจัยที่เน้นให้คนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนต่าง ๆ ของการดำเนินการวิจัยโดยเน้นการปฏิบัติการในขั้นตอนต่าง ๆ ของกระบวนการวิจัย

งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ การทำวิจัยแนวใหม่ของสังคมเป็นกระบวนการสร้างนักวิจัยซึ่งให้ชุมชนเป็นฐานของการวิจัยเพื่อค้นคว้าหาความรู้ที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชน

ท้องถิ่น แนวคิดของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เริ่มจากข้อแรก คือ การสร้างคน (นักวิจัยชาวบ้าน) ข้อที่สอง คือ คนจะเป็นผู้สร้างความรู้ และข้อที่สาม คือ ความรู้ที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่ “การเปลี่ยนแปลง” ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจะนำไปสู่การพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นการใช้ความรู้นำการพัฒนา ซึ่งเป็นเครื่องมือของการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นที่เปิดโอกาสให้ชาวบ้านได้เข้าถึงการวิจัยและกระบวนการวิจัย เพื่อให้สังคมไทยได้ใช้ “ความรู้และข้อมูล” ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนตนเอง กล่าวโดยสรุปว่าถือเป็นการพัฒนาประเทศจากฐานล่างที่ยั่งยืนที่สุด (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2562)

ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม อ้างถึงใน กาญจนา ทองทั่ว (2556) กล่าวว่า “งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นการสร้างตัวตนของคนในท้องถิ่น เป็นงานของคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น เป็นงานวิจัยอย่างแท้จริง ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันของทั้งคนนอกและคนใน คนนอกจะต้องเข้าไปเรียนรู้และเสริมสร้างสนับสนุนการวิจัยของคนในทำให้ความสัมพันธ์ของคนกับคน คนกับธรรมชาติ”

กาญจนา แก้วเทพ (2556) ได้สังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในวาระครบรอบ 10 ปี พบว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือ CBR เป็นงานวิจัยสายพันธุ์ใหม่ น่าจะเป็นงานวิจัยลูกผสมที่มีพ่อพันธุ์แม่พันธุ์มาจาก 3 แหล่ง คือ ส่วนที่ 1 จากงานวิจัยวิชาการ ยังคงรักษา “แก่น” ของขั้นตอนที่จำเป็นของวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่จะมีการตัดออก ลดทอน ทดแทน หรือแปรรูปบางอย่าง เช่น นักวิจัยชาวบ้านไม่มีการอ่านบททวนวรรณกรรม (Review literature) แต่จะใช้รูปแบบการจัดการความรู้ (Knowledge management) มาทดแทน เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ที่มีประสบการณ์ร่วมกันอย่างมีการจัดระบบการประชุม ส่วนที่ 2 คือ จากงานพัฒนา คือ การรักษาเป้าหมายที่จะเอาความรู้ที่ค้นพบไปคิดกิจกรรมเพื่อการปรับปรุง แก้ไขสภาพแวดล้อมให้เกิดเปลี่ยนแปลงอย่างมีแบบแผนและข้อมูล ข้อเท็จจริงมารองรับ และส่วนที่ 3 จากวิถีแบบชาวบ้าน ด้วยชาวบ้านมาเป็นนักวิจัย ดังนั้นทุกขั้นตอนของวิธีวิทยาจึงถูกกำกับด้วยวิถีแบบชาวบ้าน เพื่อให้ความรู้ที่เกิดจากงานวิจัยสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง (Applicable) ซึ่งจะแสดงออกเป็นวิธีวิทยาของ CBR

ปิยะวัตติ บุญ-หลง ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่า ให้ชาวบ้านมีโอกาสได้หาประสบการณ์กับเรื่องปัจจุบัน โดยร่วมกันตั้งคำถาม ร่วมกันทำกระบวนการที่เป็นขั้นเป็นตอน มีเหตุมีผล มีหลักฐาน (หรือ “ข้อมูล”) เพื่อหาคำตอบ มีโอกาสได้คลุกคลีกับคนที่เกี่ยวข้อง ได้เรียนรู้บริบทใหม่ว่าเป็นอย่างไร รู้ว่าจะหาข้อมูลได้จากไหนและได้ทราบหลักการและทฤษฎีบางอย่างที่จำเป็น เพื่อนำมาประกอบกับดุลยพินิจและความเข้าใจบริบทท้องถิ่นที่มีอยู่แล้ว เพื่อให้เกิดชุดความรู้ใหม่ที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตในปัจจุบัน (วิทยา อารมณ์ และเศศสุดา สิทธิสันติกุล (บรรณาธิการ), 2547)

กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นงานวิจัยรูปแบบหนึ่งที่ไม่ยึดติดกับระเบียบแบบแผนทางวิชาการมากนัก แต่เป็นการสร้างองค์ความรู้ในตัวคนท้องถิ่น โดยคนท้องถิ่น เพื่อคนท้องถิ่น โดยมุ่งแก้ไขปัญหาค้นหาด้วยการทดลองทำจริง และมีการบันทึกและวิเคราะห์อย่างเป็นระเบียบ เป็นเครื่องมือที่ชาวบ้านสามารถใช้ได้ด้วยตัวเอง และเป็นประโยชน์ในชีวิตประจำวัน (อาทิตย์ เคนมี, 2562)

สินธุ์ สโรบล (2554) กล่าวโดยสรุปว่า วิธีวิทยาว่าด้วยกระบวนการของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเรื่องของการค้นหาวิธีวิเคราะห์ความรู้ที่เกิดจากกระบวนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น อันเป็นศาสตร์แห่งการอธิบายชีวิตและความเป็นไปของชาวบ้าน โดยเริ่มจากการร่วมกันในการศึกษาวิเคราะห์ปัญหาจากปรากฏการณ์ที่ชาวบ้านสัมผัสอยู่ การวิเคราะห์หาทุนเดิมในการทำงานร่วมกันเพื่อช่วยให้งานวิจัยสามารถพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้เดิม รวมทั้งการผสมผสานความรู้ใหม่ในงานวิจัยชุมชนเดิมได้ ตั้งแต่การร่วมกำหนดวิธีการและสร้างแผนการวิจัย การออกแบบการวิจัยและการเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อร่วมกันค้นหาเหตุ - ปัจจัย ในการกำหนดทางเลือกและทดลองปฏิบัติการตามข้อเสนอทางเลือกของชุมชน ตลอดจนการวิเคราะห์สรุปบทเรียนค้นหารูปธรรมและประเมินสรุปบทเรียนเพื่อเชื่อมโยงสู่การจัดการของชุมชนท้องถิ่น

คุณลักษณะของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สินธุ์ สโรบล (2554) ได้สรุปลักษณะสำคัญของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. เน้น “คน” ในฐานะองค์ประกอบหนึ่งในระบบภูมิวิเวศ
2. คนในชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมใน “กระบวนการ” วิจัยตั้งแต่ต้นคือการคิดตั้งคำถาม วางแผนและทำวิจัยเพื่อหาคำตอบอย่างเป็นระบบ
3. มุ่งเรียนรู้จากการทำงานวิจัยที่เป็นเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เพื่อแก้ปัญหาของตัวเอง โดยมีกระบวนการทำงานอย่างเป็นเหตุผล
4. ไม่ได้มุ่งเน้น “ผลงานวิจัย” เป็นหลัก แต่สร้าง “ความรู้” จาก “กระบวนการวิจัย” ในฐานะเป็น “เครื่องมือ” ที่จะเพิ่มพลัง (Empowerment) ให้กับชุมชนท้องถิ่น
5. ผลต่อเนื่องจากงานวิจัยเป็นไปเพื่อให้ชุมชนได้ร่วมกันจัดการชีวิตของตัวเองอันเป็นวิถีที่นำไปสู่การสร้างเสริมความเข้มแข็งของชุมชน
6. “ผลการวิจัย” ที่สำคัญยิ่งของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ “คน” และ “กลุ่มคน” ที่เกิดขึ้นจากการที่ชุมชนท้องถิ่นเข้าร่วมกระบวนการวิจัย ซึ่งจะนำไปสู่การแก้ปัญหาของชุมชน

ศูนย์ประสานงาน และพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยได้พัฒนาระบบสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในรูปแบบของ “หน่วยประสานงาน” (Node) และ “พี่เลี้ยง” (Research Counselors) เพื่อทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาให้กับชุมชนที่ต้องการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตั้งแต่การพัฒนาโครงการ เพื่อให้ได้เอกสารเชิงหลักการที่สมบูรณ์ การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัยในด้านต่าง ๆ เช่น การเสริมทักษะการรวบรวมข้อมูล การใช้กระบวนการมีส่วนร่วม การวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงาน และการบริหารจัดการ อีกทั้งยังหาแนวทางสนับสนุนให้ชุมชนท้องถิ่นให้ทำวิจัยที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2549) โดยศูนย์ประสานจะพัฒนาไปสู่ “หน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระ” คือ เกิดกลไก/กลุ่มคนท้องถิ่นที่สามารถบริหารจัดการงานวิจัย และยกระดับความรู้ โดยการนำความรู้ต่าง ๆ ที่กระจายอยู่ในท้องถิ่นมาสังเคราะห์ร่วมกับผู้รู้ นักวิชาการในพื้นที่ อีกทั้งยังประสานความร่วมมือระหว่าง

องค์กร ภาคีพันธมิตรต่าง ๆ ในท้องถิ่นทุกระดับที่มีส่วนเกี่ยวข้องในงานวิจัยและพัฒนา ตั้งแต่ระดับนโยบายจนถึงระดับปฏิบัติการ เพื่อนำความรู้ต่าง ๆ มาแลกเปลี่ยนสู่การกำหนด ทิศทางการวิจัยและพัฒนาได้อย่างยั่งยืน (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย, 2553)

กาญจนา แก้วเทพ (2556) ได้กล่าวถึงการออกแบบโครงสร้างและกลไกเพื่อการ หนุนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นว่า สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อ ท้องถิ่น เป็นองค์กรสนับสนุนเงินทุนเช่นเดียวกับองค์กรทั่วไป แต่มีลักษณะแตกต่างในเชิง โครงสร้าง กลไก และกระบวนการทำงาน ซึ่งมีกระบวนการทำงานแบบเชิงรุก (proactive) ต้องมีกลไกขององค์กร เช่น ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) หรือพี่เลี้ยงงานวิจัย ที่ ลงไปร่วมพัฒนาโจทย์ให้ชัดเจน พัฒนาการเขียนโครงการงานวิจัย

กาญจนา แก้วเทพ (2556) ได้สังเคราะห์เรื่องโครงสร้าง กลไกและกระบวนการ ทำงานของฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นพบว่า โครงสร้างของ สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีลักษณะ แบบทวิลักษณ์ กล่าวคือ ในการบริหารจัดการองค์กร การแบ่งบทบาทหน้าที่ การมอบหมาย งาน กระบวนการทำงาน ฯลฯ จะมีทั้ง “กรอบ” ที่ระบุ/กำหนดเอาไว้อย่างชัดเจน แต่ในเวลา เดียวกันก็มี “ความยืดหยุ่น” (flexibility) เมื่อลงมือปฏิบัติ และมีปัจจัยเอื้ออำนวย คือ ตัว บุคคลที่เป็นศูนย์ประสานงานและพี่เลี้ยง ที่ทำหน้าที่เป็น “สะพานทอดเชื่อม” (bridge) ให้ ชาวบ้านได้เดินข้ามฝั่งจากการเป็น “คนธรรมดา” มาสู่การเป็น “นักวิจัย” ได้

สำหรับในงานศึกษานี้แนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ถือเป็นแนวคิดหลัก กล่าวคือ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นให้ชาวบ้านแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยตนเอง อย่างมีส่วนร่วม โดยนักวิจัยชาวบ้านจะสามารถดำเนินการวิจัยได้นั้นจะต้องมีระบบสนับสนุน คือ พี่เลี้ยงวิจัยหรือผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นกลไกหลักในการหนุนเสริม และการ ขับเคลื่อนให้เกิดการดำเนินงาน โดยงานวิจัยขึ้นนี้มุ่งศึกษาการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กรณีศึกษาในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยมีเป้าหมายเพื่อวิเคราะห์ทลไกหรือหน่วยที่ขับเคลื่อน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ เป็นหน่วยที่ใช้กระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งเป็น

จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ หรือเรียกกันว่า อีสานใต้ อีกทั้งยังมีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ ประเทศกัมพูชา

3. แนวคิดการจัดการความรู้ (Knowledge Management)

ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์ (2549) สรุปไว้ว่า การจัดการความรู้ คือ กระบวนการในการสร้าง ประมวล เผยแพร่และใช้ความรู้ เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน

วิจารณ์ พานิช (2547) กล่าวไว้ว่า การจัดการความรู้เป็นการเรียนรู้ที่เรียนจากการปฏิบัติเป็นตัวนำ ไม่ใช่แค่เรียนจากครูหรือตำรา แต่เน้นที่การเรียนรู้แบบการปฏิบัติซึ่งทำให้เกิดประสบการณ์และเน้นความรู้ที่เป็นความรู้ในคนที่เรียกกันว่า ความรู้ฝังลึก (Tacit Knowledge) ส่วนความรู้ที่ได้จากเอกสารตำราต่าง ๆ นั้นเรียกว่า ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่ค้นหาได้จากสาธารณะทั่วไปทำให้หน่วยงานมักเกิดการละเลยความรู้ที่อยู่ในคนจึงเป็นเรื่องที่ต้องมีการจัดการความรู้ที่ฝังลึกอยู่ในตัวคนให้ออกมาเป็นความรู้ที่ชัดแจ้ง

สังคมาฐานความรู้/ชุมชนแห่งการเรียนรู้

ณรัชชอร์ ศรีทอง (2558) ได้อธิบายชุมชนแห่งการเรียนรู้ไว้ว่า ชุมชนเกิดการเรียนรู้ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และจากการสร้างความรู้ใหม่ ซึ่งบุคคลที่เข้าสู่องค์กร ชุมชน แห่งการเรียนรู้ นั้น ต้องมีความสามารถในการเป็นนักปฏิบัติและนักจัดการความรู้ มีการนำสิ่งที่ตนเองเรียนรู้ป้อนกลับเข้าสู่ชุมชนจนกลายเป็นความรู้ที่ลึกซึ้งและเป็นการจัดการความรู้แนวใหม่

พัชรินทร์ สิริสุนทร (2550) ได้กล่าวถึงการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning) เกิดจากกระบวนการทางภูมิปัญญาทั้งเป็นรูปธรรมและนามธรรม ล้วนมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อถ่ายโอนคุณลักษณะและสาระแห่งภูมิปัญญาอยู่ตลอดเวลา โดยภูมิปัญญาทั้งสองส่วนต่างเป็นผลของการบูรณาการประสบการณ์เข้ากับการรับรู้ของบุคคลที่ได้จากการสังเกต เรียนรู้ และรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ ทั้งทางตรงและทางอ้อม ตามความสนใจของแต่ละบุคคล แปลงออกมาเป็นพฤติกรรมเพื่อสร้างสรรค์ในรูปแบบต่าง ๆ สามารถตอบสนองความต้องการของตนเอง กลุ่ม และชุมชนได้ เกิดการผลิตซ้ำต่อไปเรื่อย ๆ ซึ่งเรียกว่า กระบวนการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Process)

4. แนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ (Collaborative Governance)

แนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือของ Absell and Gash อ้างถึงใน พบสุข ชำของ (2561) มองว่าเป็นแนวคิดที่มีปฏิบัติการจริงในระดับท้องถิ่น ซึ่งเกิดจากความพยายามที่ ต้องการแก้ไขความล้มเหลวของการบริหารจัดการที่เน้นการควบคุมสั่งการและมีต้นสูง เป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับการตอบสนองต่อสังคมที่มีตัวแสดง (actor) ที่หลากหลาย อีกทั้งเกิดขึ้น เนื่องจากการที่องค์ความรู้ไม่ได้ผูกขาด เกิดการเติบโตและกระจายไปยังภาคส่วนต่าง ๆ ทำให้แต่ละภาคส่วนและตัวแสดงต่าง ๆ อาจมีความเชี่ยวชาญเฉพาะเรื่องมากขึ้น ดังนั้นโครงสร้างเชิงสถาบันจะมีความซับซ้อนและมีลักษณะที่ต้องพึ่งพากันมากขึ้น

พบสุข ชำของ (2561) ได้เสนอแนวคิดการบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ จัดเป็นการบริหารจัดการในแนวใหม่ ที่รัฐให้ความสำคัญกับการดึงดูตัวแสดงภาคส่วนต่าง ๆ มาใช้ ทรัพยากรร่วมกันหรือแลกเปลี่ยนกัน ภาครัฐไม่ได้มองตัวเองเป็นตัวแสดงหลักในการรับผิดชอบ ต่อการบริหารจัดการประเด็นสาธารณะเพียงลำพัง ดังนั้นความร่วมมือจึงถือเป็นฐานของการทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ จากตัวแสดงที่เกี่ยวข้องที่นำความเชี่ยวชาญ หรือองค์ความรู้ รวมทั้งฐานทรัพยากรของตนเองมาใช้และคิดร่วมกันและพัฒนาเป็นนวัตกรรมเพื่อรับมือกับ ประเด็นปัญหาสาธารณะ

พัชราภา ตันตราจิน (2563) ได้กล่าวถึง Collaborative โดยใช้สำนวนไทยว่า การจัดการ ปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำ ซึ่งให้ความหมายที่เป็นกระบวนการครอบคลุมทั้งการคิดและการ กระทำมากกว่าความร่วมมือโดยทั่วไป และกล่าวถึงการนำแนวทาง Collaborative มาใช้ ต้องอาศัยความจริงใจ ความอดทนอย่างยิ่งของภาครัฐ รวมทั้งต้องใช้เวลาในการสร้างความเชื่อใจที่มี ต่อรัฐ และความมั่นใจที่รัฐมีต่อแนวทางเลือก Collaborative ที่จะแก้ปัญหาได้จริง ซึ่งเอาเข้าจริงแล้วแนวคิดเช่นนี้จะเกิดขึ้นได้เมื่อประชาชนมีความเป็นพลเมือง เอาการเอางานส่วนรวม ซึ่ง อาจประสบผลสำเร็จในประเทศที่มีความเป็นประชาธิปไตย หรือใช้ได้ในกิจการท้องถิ่นที่รัฐหรือ กรอบกฎหมายเอื้ออำนวย

จังหวัดศรีสะเกษ และการขับเคลื่อนงานตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 - 2563

ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น ดำเนินงานสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2552 โดยมีเป้าหมายเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นบนฐานข้อมูลความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับองค์ความรู้สมัยใหม่ ในช่วงระยะปี พ.ศ. 2552 – 2556 มุ่งเน้นการสนับสนุนการวิจัยในเชิงประเด็นวัฒนธรรมกับการพัฒนากลุ่มชาติพันธุ์ เขมร กูย ลาวและเยอของชุมชน ต่อมาในช่วงปี พ.ศ. 2557 – 2560 ได้มุ่งเน้นการสนับสนุนชุมชนท้องถิ่นในการทำวิจัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น ความสัมพันธ์ข้ามแดนชุมชนระหว่างจังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย กับจังหวัดอุดรธานีชัย จังหวัดพระวิหาร จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา และในปี 2560 ได้ให้การสนับสนุนการวิจัยในประเด็นสัมมาชีพ

2.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เพ็ญประภา ภัทรานุกรม (2560) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องวิจัยเพื่อท้องถิ่น : บทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน ผลการศึกษาพบว่า บทบาทของมหาวิทยาลัยในการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยมีกระบวนการในการสร้างนักวิจัยชาวบ้านเพื่อนำความรู้ที่เกิดขึ้นจากงานวิจัยไปใช้แก้ปัญหาเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนได้จริงอย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลง เกิดนวัตกรรมใหม่ ๆ เพื่อการพัฒนาจากงานวิจัย ซึ่งนับได้ว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นการพัฒนาองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากข้อค้นพบของชุมชนเองและสามารถนำไปพัฒนาสู่นวัตกรรมที่เหมาะสมเพื่อการพัฒนาชุมชน ทั้งนี้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นนี้ส่งผลต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder) หรือภาคที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาในเชิงบวกทุกภาคส่วนอย่างเสมอภาคและเท่าเทียม กล่าวคือ ชุมชนเกิดนักวิจัยชาวบ้านในชุมชนและได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยและเกิดองค์ความรู้ในการพัฒนาชุมชนโดยใช้วิจัยเป็นฐานอันนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน มหาวิทยาลัยได้ผลงานวิจัยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและสังคม อาจารย์ได้พัฒนาความรู้ใหม่จากการทำวิจัย รวมถึงสามารถบูรณาการการวิจัยกับการเรียนการสอน การบริการวิชาการ และการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมได้อย่างเป็นรูปธรรม

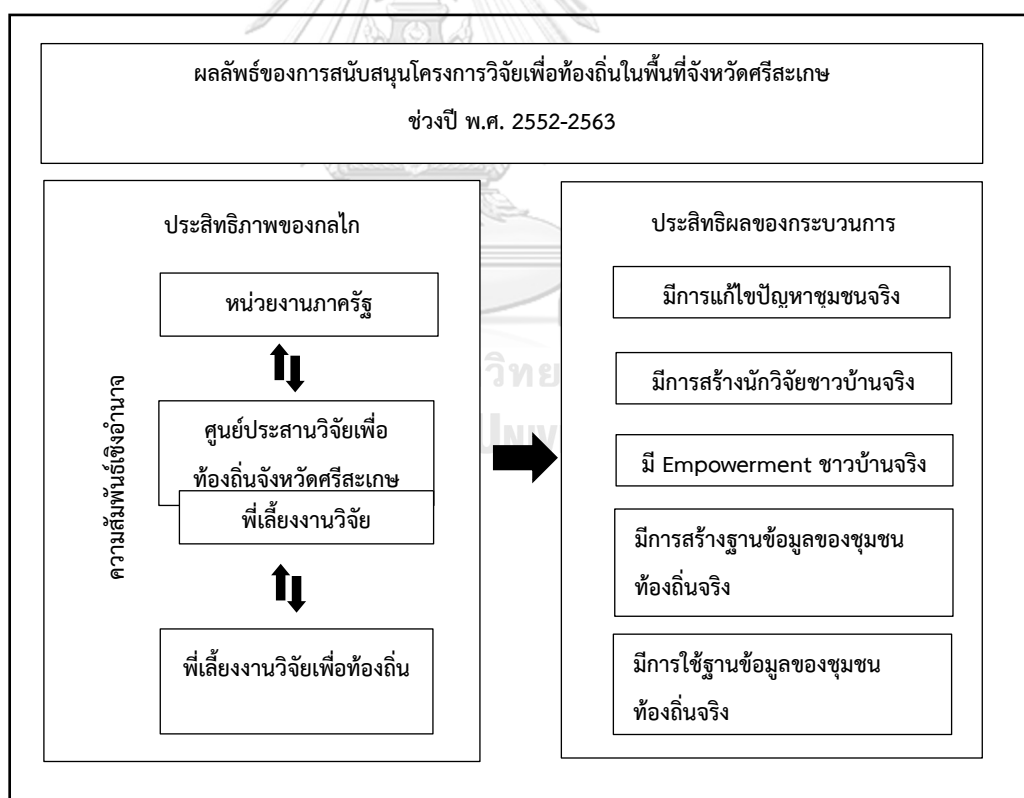
คำรณ นิ่มอนงค์ (2559) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องกระบวนการสนับสนุนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม โดยผ่านการทำงานร่วมกับกลไกหนุนเสริม จากการศึกษาพบว่า ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดสมุทรสงคราม มีกระบวนการสนับสนุนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ใน 4 กลุ่มเป้าหมาย 7 รูปแบบ ได้แก่ 1) รูปแบบการหนุนเสริมการทำงานร่วมกับชาวบ้าน โดยเป็นรูปแบบที่พี่เลี้ยงจากศูนย์ประสานงานฯ ลงไปหนุนเสริมการทำงานร่วมกับชาวบ้านโดยตรง 2) รูปแบบการหนุนเสริมการทำงานร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ศูนย์ประสานงานฯ พัฒนาเจ้าหน้าที่ของรัฐให้เป็นโหนดพี่เลี้ยงในการหนุนเสริมการทำงานร่วมกับชาวบ้าน โดยที่ศูนย์ประสานงานฯ ไม่ได้ลงไปหนุนเสริมชาวบ้านโดยตรง 3) รูปแบบการหนุนเสริมการทำงานร่วมกับสถาบันการศึกษา แบ่งออกเป็น 4 รูปแบบที่ 1 ศูนย์ประสานงานฯ เป็นทีมวิจัยร่วมกับสถาบันการศึกษา โดยมีชาวบ้านเป็นผู้ให้ข้อมูล รูปแบบที่ 2 ศูนย์ประสานงานฯ เป็นพี่เลี้ยงนักวิจัย โดยมีชาวบ้านเป็นคนทำวิจัยและสถาบันการศึกษาเข้ามาร่วมเป็นที่ปรึกษา รูปแบบที่ 3 นักวิชาการและชาวบ้านเป็นนักวิจัย โดยมีศูนย์ประสานงานฯ เป็นพี่เลี้ยง รูปแบบที่ 4 นักวิชาการเป็นนักวิจัยทำงานร่วมกับชาวบ้านเพื่อผลักดันหลักสูตร โดยมีศูนย์ประสานงานฯ เป็นพี่เลี้ยง และ 4) รูปแบบการหนุนเสริมการทำงานร่วมกับภาคธุรกิจที่ ศูนย์ประสานงานฯ ไปผลักดันให้พนักงานบริษัทลุกขึ้นมาเป็นพี่เลี้ยงชาวบ้านในการหนุนเสริมให้ชาวบ้านเป็นนักวิจัยโดยใช้ระยะเวลาที่จำกัดและตอบโจทย์เป้าหมายองค์กรซึ่งในการหนุนเสริมทั้ง 7 รูปแบบ ศูนย์ประสานงานฯ ใช้ชุดความรู้ 2 ชุด คือ 1) ชุดความรู้หลักซึ่งประกอบด้วยวิถีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น การติดตามสนับสนุน การดำเนินงานโครงการ การพัฒนาศักยภาพนักวิจัยเพื่อท้องถิ่น และเทคนิคเครื่องมือการทำงานแบบมีส่วนร่วม 2) ชุดความรู้เฉพาะที่ปรับเปลี่ยนตามเป้าหมายและประเด็นการขับเคลื่อนกิจกรรมโครงการ ซึ่งประกอบด้วยความรู้เรื่องวิทยาการกระบวนการประยุกต์ การสนทนากลุ่ม การออกแบบเครื่องมือการทำงานชุมชน วิทยาการกระบวนการ และการจัดทำแผน

ศิวพร ละม้ายนิล และคณะ (2562) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องค้นหากระบวนการพัฒนานักวิจัยชุมชน จากชุมชนต้นแบบที่มีการพัฒนานักวิจัยชุมชนหรือใช้กระบวนการวิจัยในการแก้ปัญหาของชุมชน พบว่า มีขั้นตอนของกระบวนการพัฒนานักวิจัยชุมชน โดยแบ่งกระบวนการได้เป็น 3 ชั้น ได้แก่ 1) ขั้นการเริ่มคิดอย่างมีพลัง 2) ขั้นการลงมือทำอย่างสร้างสรรค์ และ 3) ขั้นการสังเคราะห์ผลและส่งต่อผล จากกระบวนการสามารถพัฒนา นักวิจัยชุมชนได้ทั้งในระดับบุคคลและชุมชน และยังใช้เป็นแนวทาง ในการวางแผนและกำหนดกิจกรรมการเสริมสร้างศักยภาพนักวิจัยชุมชนในพื้นที่ อีกทั้งหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องสามารถนำผลที่ได้จากการวิจัยนี้ไปเป็นข้อมูลในการวางแผนหรือกำหนดเป็นนโยบายการ พัฒนาทรัพยากรบุคคลในชุมชนตามบริบทของชุมชนได้

2.3 กรอบแนวคิดในการวิจัย (Conceptual Framework)

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยตั้งคำถามหลักไว้ว่า ผลลัพธ์การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษท้องถิ่นให้เป็นสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัด ศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2563 เป็นอย่างไร และตั้งคำถามย่อยเพื่อช่วยตอบคำถามหลักว่า กลไกการขับเคลื่อนทำงานอย่างมีประสิทธิภาพหรือไม่ งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ผ่านมาแก้ไขปัญหา ชุมชนได้จริงหรือไม่ เกิดการสร้างนักวิจัยชาวบ้านจริงหรือไม่ อย่างไร เกิดการสร้างและการใช้ ฐานข้อมูลชุมชนท้องถิ่นหรือไม่ อย่างไร เกิดการเสริมสร้างพลัง (Empowerment) ชาวบ้านหรือไม่ อย่างไร และเกิดหน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระหรือไม่ อย่างไร ซึ่งการจะตอบคำถามดังกล่าวมานี้ ผู้วิจัยจึงได้กำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัยที่กล่าวถึงผลลัพธ์ของการสนับสนุนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นใน จังหวัดศรีสะเกษ จากประสิทธิภาพของกลไกที่นำไปสู่ประสิทธิผลของการกระบวนการขับเคลื่อน งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ตามภาพที่ 2

ภาพที่ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้าง สังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552-2563

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

ในการดำเนินการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552-2563 ผู้วิจัยเลือกทำการวิจัยวิธีการเชิงคุณภาพ (Qualitative Methodology) เป็นแนวทางในการวิจัยครั้งนี้ โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยที่เรียงตามลำดับของการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ผู้วิจัยจะดำเนินการก่อนและหลัง กล่าวคือ ผู้วิจัยได้เริ่มต้นจากการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ที่เป็นเอกสารประเภทบทความงานวิจัยและบทความทางวิชาการ เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัยเอกสาร ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นภาพที่ชัดเจนมากขึ้นในการสร้างชุดคำถาม เพื่อการสัมภาษณ์ในลำดับต่อไป โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กลุ่มประชากร จำนวน 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (พี่เลี้ยงงานวิจัย) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มที่ 3 ภาศึที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ และกลุ่มที่ 4 นักวิจัยชาวบ้าน ซึ่งเมื่อได้ข้อมูลครบถ้วนเป็นที่เรียบร้อยแล้วจึงนำข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ทั้งสี่กลุ่มประชากรมาวิเคราะห์เนื้อหาข้อมูล (Content Analysis) เพื่อตอบวัตถุประสงค์การวิจัยที่ได้กำหนดไว้ ตามกรอบแนวคิดในการวิจัยและสังเคราะห์ข้อสรุปประเด็นองค์ความรู้ที่ได้มา ซึ่งรายละเอียดของกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) มีดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants)

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนทุนวิจัยโดยตรง ซึ่งผู้วิจัยต้องดำเนินการสัมภาษณ์ผู้บริหารฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยให้เป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ เจ้าหน้าที่ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (พี่เลี้ยงงานวิจัย) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ และผู้รับการสนับสนุนทุนวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ นักวิจัยชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษที่เคยผ่านกระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยนักวิจัยชาวบ้านจะแบ่งเป็น 2 กลุ่ม เนื่องจากการดำเนินการวิจัยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ มีโจทย์วิจัยเชิงประเด็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นการสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่น ไทย-กัมพูชา และประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชน และภาศึที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ทั้งนี้ผู้วิจัยจึงทำการ

แบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ออกเป็น 4 กลุ่ม พร้อมกับระบุจำนวนบุคคลที่จะทำการสัมภาษณ์ ดังต่อไปนี้

กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) จำนวน 1 ท่าน คือ

- 1) อดีตผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (พี่เลี้ยงงานวิจัย) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ จำนวน 3 ท่าน ประกอบด้วย

- 1) อดีตผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ
- 2) ผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ
- 3) ผู้ช่วยผู้ประสานงานศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ 1 ท่าน

กลุ่มที่ 3 ภาคีที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ จำนวน 2 ท่าน ประกอบด้วย

- 1) พัฒนาการชุมชน 1 ท่าน
- 2) คุณครู 1 ท่าน

กลุ่มที่ 4 นักวิจัยชาวบ้าน จำนวน 4 ท่าน ประกอบด้วย

- 1) นักวิจัยท้องถิ่นประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดน 2 ท่าน
- 2) นักวิจัยท้องถิ่นประเด็นสัมมาชีพ 2 ท่าน

2. เครื่องมือและเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยเลือกเครื่องมือหลักในการวิจัยคือ การสัมภาษณ์ (Interview) ซึ่งเทคนิคที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นเทคนิคการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) โดยผู้วิจัยเตรียมชุดคำถามไว้เบื้องต้นและได้สร้างชุดคำถามเพิ่มเติมจากการได้รับฟังคำตอบของผู้ให้ข้อมูลสำคัญในขณะนั้น ซึ่งตัวอย่างข้อคำถามที่เตรียมไว้เบื้องต้นสำหรับกลุ่มประชากรทั้ง 4 กลุ่ม สามารถจำแนกหมวดหมู่ของชุดคำถามได้เป็น 3 ชุดคำถาม ดังนี้

1) ตัวอย่างชุดคำถาม สำหรับกลุ่มที่ 1 ผู้บริหารฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และกลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (พี่เลี้ยงงานวิจัย) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ เช่น

- 1.1) ขอให้ท่านเล่าภารกิจของท่านว่ามีอะไรบ้าง (ภารกิจ)
- 1.2) ขอให้ท่านเล่าว่าท่านมาทำงานที่นี่ได้อย่างไร (ภูมิหลัง, แรงจูงใจ) (ก่อนหน้านี้ทำงานอะไร)
- 1.3) ขอให้ท่านเล่าว่างานของท่านเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้างตั้งแต่ปี 2552 เป็นต้นมา (พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของงานประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น)
- 1.4) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ท่านมีส่วนผลักดันและคิดว่าประสบความสำเร็จมากที่สุดคืองานชิ้นไหน เพราะอะไร
 - a. ใครเป็นผู้ริเริ่ม (เป็นชาวบ้านในพื้นที่หรือไม่) มีใครเกี่ยวข้องบ้าง โจทย์วิจัยคืออะไร ผลวิจัยคืออะไร
 - b. ขอให้ท่านเล่ากระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดขึ้นโดยละเอียด
 - c. งานวิจัยชิ้นนั้นมีข้อแตกต่างจากงานวิจัยชิ้นอื่น ๆ อย่างไร (ถามเจาะให้ได้รายละเอียด ว่ากรณีทั่ว ๆ ไปเป็นอย่างไร)
 - d. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว เกิดการแก้ปัญหาอะไรในท้องถิ่น ช่วยยกตัวอย่างชาวบ้านที่ได้ประโยชน์จากการแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นใคร ชีวิตเขาเปลี่ยนไปอย่างไร
 - e. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว นักวิจัยท้องถิ่นได้มีผลงานอื่นหลังจากทำงานวิจัยชิ้นนี้เสร็จหรือไม่
 - f. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว ได้มีการต่อยอดข้อมูลและผลวิจัยอย่างไรบ้าง
 - g. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว มีการพัฒนาตนเองของชาวบ้านเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง
 - h. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว เกิดหน่วยจัดการความรู้ที่เป็นอิสระขึ้นในพื้นที่หรือไม่ คือหน่วยอะไร ปัจจุบันหน่วยดังกล่าว active หรือไม่อย่างไร เขามีเงินทุนสนับสนุนจากไหน
- 1.5) อะไรเป็นอุปสรรคสำคัญของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - a. ขอให้ท่านยกตัวอย่างงานวิจัย
 - b. อุปสรรคดังกล่าวเป็นมาตั้งแต่แรกเริ่มมีทุนวิจัยท้องถิ่นเลย หรือว่าเพิ่งมีเร็ว ๆ นี้ เป็นเพราะเหตุใด ท่านคิดว่าควรแก้ไขอย่างไร
- 1.6) กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยท้องถิ่นในปัจจุบันควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง

- 2) ตัวอย่างชุดคำถาม กลุ่มที่ 3 ภาคที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ เช่น
- 2.1) ขอให้ท่านเล่าภารกิจงานของท่านที่ทำในปัจจุบันว่ามีอะไรบ้าง
 - 2.2) ภารกิจของหน่วยงานของท่านมีความเกี่ยวข้องกับงานวิจัยท้องถิ่นอย่างไร
 - 2.3) ขอให้ท่านเล่าว่าท่านเข้ามาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร (ภูมิหลัง, แรงจูงใจ)
 - 2.4) งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่ท่านมีส่วนผลักดันและคิดว่าประสบความสำเร็จมากที่สุดคืองานชิ้นไหน เพราะอะไร
 - a. ใครเป็นผู้ริเริ่ม (เป็นชาวบ้านในพื้นที่หรือไม่) มีใครเกี่ยวข้องบ้าง โจทย์วิจัยคืออะไร ผลวิจัยคืออะไร
 - b. ขอให้ท่านเล่ากระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดขึ้นโดยละเอียด
 - c. งานวิจัยชิ้นนั้นมีข้อแตกต่างจากงานวิจัยชิ้นอื่น ๆ อย่างไร (ถามเจาะให้ได้รายละเอียด ว่ากรณีทั่ว ๆ ไปเป็นอย่างไร)
 - d. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว เกิดการแก้ปัญหาอะไรในท้องถิ่น ช่วยยกตัวอย่างชาวบ้านที่ได้ประโยชน์จากการแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นใคร ชีวิตเขาเปลี่ยนไปอย่างไร
 - e. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว นักวิจัยท้องถิ่นได้มีผลงานอื่นหลังจากทำงานวิจัยชิ้นนี้เสร็จหรือไม่
 - f. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว ได้มีการต่อยอดข้อมูลและผลวิจัยอย่างไรบ้าง
 - g. ในงานวิจัยชิ้นดังกล่าว มีการพัฒนาตนเองของชาวบ้านเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง
 - 2.5) อะไรเป็นอุปสรรคสำคัญของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
 - a. ขอให้ท่านยกตัวอย่างงานวิจัย
 - b. อุปสรรคดังกล่าวเป็นมาตั้งแต่แรกเริ่มมีทุนวิจัยท้องถิ่นเลย หรือว่าเพิ่งมีเร็ว ๆ นี้ เป็นเพราะเหตุใด ท่านคิดว่าควรแก้ไขอย่างไร
 - 2.6) กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยท้องถิ่นในปัจจุบันควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง
- 3) ตัวอย่างชุดคำถาม กลุ่มที่ 3 นักวิจัยชาวบ้าน เช่น
- 3.1) ขอให้ท่านเล่าบทบาทหน้าที่ในการทำงานของชุมชน ว่าท่านมีหน้าที่อะไรหรือไม่ ทำอะไรบ้าง
 - 3.2) ขอให้ท่านเล่าว่าท่านเข้ามาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างไร (ภูมิหลัง, แรงจูงใจ)
 - 3.3) ใครคือผู้ริเริ่มในการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ด้วยวิธีการอย่างไร
 - 3.4) ขอให้ท่านเล่าปัญหาของชุมชนที่ต้องการแก้ไขก่อนทำวิจัย คือปัญหาอะไร
 - 3.5) ขอให้ท่านเล่ากระบวนการขับเคลื่อนที่เกิดขึ้นโดยละเอียด ใครเป็นผู้ช่วยในกระบวนการเหล่านี้ ช่วยด้วยวิธีการอย่างไร

- 3.6) ในงานวิจัยขึ้นดังกล่าว เกิดการแก้ปัญหาอะไรในท้องถิ่น ช่วยยกตัวอย่างชาวบ้านที่ได้ประโยชน์จากการแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นใคร ชีวิตเขาเปลี่ยนไปอย่างไร
- 3.7) ในงานวิจัยขึ้นดังกล่าว นักวิจัยชาวบ้านได้มีผลงานอื่นหลังจากทำงานวิจัยขึ้นนี้เสร็จหรือไม่
- 3.8) ในงานวิจัยขึ้นดังกล่าว ได้มีการต่อยอดข้อมูลและผลวิจัยอย่างไรบ้าง
- 3.9) ในงานวิจัยขึ้นดังกล่าว มีการพัฒนาตนเองของชาวบ้านเกิดขึ้นอย่างไรบ้าง
- 3.10) อะไรเป็นอุปสรรคสำคัญของการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 3.11) กลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยท้องถิ่นในปัจจุบันควรปรับปรุงอย่างไรบ้าง

3. การวิเคราะห์ข้อมูล (Data Analysis)

ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการวิธีการวิจัยจากเอกสาร (Documentary Research) ประกอบกับการดำการถอดเทปข้อมูลที่ได้อันที่จากการสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับกลุ่มประชากร และดำเนินการตรวจสอบข้อมูล จำแนกข้อมูล และจัดระเบียบข้อมูลเป็นประเด็น และนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์เนื้อหา (Data Analysis) เพื่อเรียบเรียงใหม่และอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่ตั้งไว้

อีกทั้งผู้วิจัย ได้คัดเลือกคำพูด (Quotation) เพื่อสะท้อนให้เห็นผลลัพธ์จากกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นโดยตรงจากนักวิจัยชาวบ้าน และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ มานำเสนอในงานวิจัยครั้งนี้

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552-2563” ผู้วิจัยได้สืบค้นเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งอยู่ในรูปแบบของหนังสือ วารสาร รายงานวิจัย และข้อมูลบนสื่อออนไลน์ต่าง ๆ เช่น เว็บไซต์ห้องสมุดออนไลน์สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) (<https://elibrary.trf.or.th>) Facebook Page ชื่อ ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ และทำวรรณกรรมปริทัศน์เกี่ยวกับงานวิจัยประเด็นการสนับสนุนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น แล้วนำมาวิเคราะห์ตามขั้นตอนการวิจัยข้อมูลทางเอกสาร (Documentary Research)

ทั้งนี้จากการสืบค้นเอกสารและทำวรรณกรรมปริทัศน์ ทำให้ผู้วิจัยได้เห็นภาพรวมของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Community-based Research: CBR) จึงนำมาประยุกต์ในการสร้างชุดคำถามสำหรับการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มประชากรทั้ง 4 กลุ่ม จำนวน 10 ท่าน ได้แก่ กลุ่มที่ 1 ผู้บริหารฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) กลุ่มที่ 2 เจ้าหน้าที่ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (พี่เลี้ยงงานวิจัย) ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัด ศรีสะเกษ กลุ่มที่ 3 ภาคีที่เกี่ยวข้องในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่ และกลุ่มที่ 4 นักวิจัยชาวบ้าน โดยผู้วิจัยใช้การสุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (Purposive Sampling) และการสุ่มแบบลูกโซ่ (Snowball Sampling) เมื่อได้ข้อมูลเชิงลึกจากการสัมภาษณ์ทั้ง 4 กลุ่มประชากร จึงนำมาวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอในรูปแบบของการบรรยายโดยการพรรณนาเป็นผลการศึกษา

การวิเคราะห์ผลการศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552-2563” ผู้วิจัยจะนำเสนอผลการศึกษาตามประเด็นที่ค้นพบ 3 ประเด็นสำคัญ ตามลำดับดังนี้

1. ประสิทธิภาพของกลไกการขับเคลื่อนและหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ
2. ประสิทธิผลของงานวิจัยในการแก้ปัญหาของชุมชน
3. ประสิทธิผลของงานวิจัยในการเสริมพลังนักวิจัยชาวบ้าน(empowerment)

1. ประสิทธิภาพของกลไกการขับเคลื่อนและหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ

1.1 พี่เลี้ยงงานวิจัย: กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

จากข้อมูลพบว่า กลไกการขับเคลื่อนและหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) คือ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ หรือเรียกว่า โหนดศรีสะเกษ สถานะเป็นสำนักประสานงานวิจัย ใช้งบประมาณสนับสนุนเป็นโครงการ (project based) มีบทบาทหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เพื่อติดตามและหนุนเสริมกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับนักวิจัยชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ

โครงสร้างและสถานะของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีสถานะเป็นเพียงองค์การแบบชั่วคราว ไม่ได้เป็นส่วนหนึ่งภายใต้โครงสร้างองค์กรของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นหน่วยหนึ่งที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยจาก สกว. ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นโครงการวิจัย (Project) ระยะเวลา 1 ปีงบประมาณ (12 เดือน) หรือตามระยะเวลาที่ตกลงกับ สกว. เรียกว่า โครงการประสานงานวิจัย เป็นลักษณะการออกแบบการบริหารจัดการงานวิจัย (Research Management) เพื่อให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นทำหน้าที่ประสานงานกับ โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น หรือโครงการวิจัยของชุมชน ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ศูนย์ประสานงานฯ ดำเนินงานบนฐานพื้นที่ (Area-based) โดยใช้จังหวัดศรีสะเกษเป็นฐานการทำงาน มีบุคลากรในการดำเนินงานเพียง 2 ตำแหน่ง คือ ผู้ประสานงาน และผู้ช่วยผู้ประสานงาน หรือเรียกว่า “พี่เลี้ยงงานวิจัย” ทำหน้าที่เป็นพี่เลี้ยงช่วยติดตามหนุนเสริมโครงการวิจัยชาวบ้านในพื้นที่

ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษมีการกำหนดโจทย์วิจัยเชิงประเด็น พร้อมทั้งเป้าหมายหรือผลที่คาดว่าจะได้รับในการดำเนินงานในแต่ละปี เพื่อส่งมอบผลงานที่ได้ตกลงไว้ตามสัญญาโครงการวิจัยประเภทการประสานงาน กับ สกว. โดยการกำหนดผลผลิต (Output) ผลลัพธ์ (Outcome) และผลกระทบ (Impact) จากการติดตามและสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ

ภายหลังการริเริ่มการสนับสนุนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ในปี พ.ศ. 2542 ทำให้ผู้บริหาร สกว. มองหากลไกการทำงานกับชุมชนท้องถิ่น ค้นหาวิธีการทำงานใน ชุมชนท้องถิ่น หาคคนที่คลุกคลีกับชุมชนท้องถิ่นอยู่แล้ว เช่น นักวิชาการในพื้นที่ และหนึ่งใน กลุ่มเป้าหมายคือ นักพัฒนา (NGOs) ที่จะสามารถช่วยขับเคลื่อนงานในพื้นที่ได้ อีกทั้งทั้งกลุ่ม NGOs ยังต้องการข้อมูล ข้อเท็จจริงที่จะใช้ในการเจรจาต่อรองกับอำนาจรัฐ

จากข้อมูลการเข้ามาทำงานของผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ หรือเรียกกัน ว่า “พี่เลี้ยงงานวิจัย/พี่เลี้ยงนักวิจัย” พบว่าพี่เลี้ยงคนแรก มีภูมิลำเนาอยู่ในจังหวัดภาคอีสาน ตอนกลาง แม้ไม่ใช่เป็นคนที่ภูมิลำเนาในจังหวัดศรีสะเกษ แต่มีภูมิหลังและประสบการณ์ในการ ทำงานพัฒนาในพื้นที่ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (อีสาน) ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2536 ภายใต้องค์กรที่ไม่ใช่ องค์กรของรัฐ (Non-Governmental Organizations: NGOs) โดยรับการสนับสนุนทุนจากโครงการ พัฒนาแห่งสหประชาชาติ (United Nations Development Programme: UNDP) ในพื้นที่ภูมิภาค อีสานใต้ (จังหวัดศรีสะเกษ สุรินทร์ บุรีรัมย์ สระแก้วและนครราชสีมา) กลุ่มแม่ข่ายมูล ทุ่งกุลาร้องไห้ จากการทำงานพัฒนาทำให้เห็นจุดอ่อนในการขับเคลื่อนงานพัฒนาในพื้นที่ คือ การไม่มีข้อมูลและ ข้อเท็จจริงในการต่อรองกับอำนาจรัฐ หรือโครงการที่ชาวบ้านได้รับผลกระทบ ในปี พ.ศ. 2543 ได้ เริ่มต้นทำงานวิจัยเพื่อมุ่งหวังให้เกิดการใช้ข้อมูลในการพัฒนาพื้นที่ที่ดำเนินงานพัฒนาอยู่เดิม ที่บ้าน กุดขาคิม อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสุรินทร์ พบว่าการเป็นนักวิจัยทำให้การทำงานพัฒนามีประสิทธิภาพ มากขึ้น

“.....กลุ่มนักพัฒนาในพื้นที่ ขาดข้อมูล ข้อเท็จจริง ที่จะนำไปต่อรองกับการขับเคลื่อนงานใน พื้นที่ จึงสนใจที่จะทำงานวิจัยเพื่อนำข้อมูลมาเสริมในการทำงานพัฒนาในพื้นที่....” (พี่เลี้ยงคนที่ 1, สัมภาษณ์: 2563)

ต่อมาสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล็งเห็นว่ายังไม่มีศูนย์ ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในการขับเคลื่อนงานในพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนใต้ (อีสานใต้) อันได้แก่ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดนครราชสีมา สกว. จึงให้ผู้ ประสานงานคนแรก เข้ามาทำงานในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 สืบเนื่องจากมี ประสบการณ์การทำงานพัฒนาในพื้นที่ และมีเครือข่ายการทำงานในพื้นที่

พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษคนแรก ได้บริหารงานของศูนย์ประสานงานวิจัย เพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษด้วยการสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 จนถึง ปี พ.ศ. 2562 ได้ขยับไปทำงานเป็นระดับกลไกการสนับสนุนระดับภาค ครอบคลุม ทั้งภาคอีสาน ซึ่งเป็นงานหนุนเสริมและเสริมพลังงานพี่เลี้ยงทุกจังหวัดในภาคอีสาน ทำให้ผู้ช่วยผู้ ประสานงานฯ ขึ้นมาเป็นตำแหน่งผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นคนที่ 2 ซึ่งเป็นคนปัจจุบัน มีภูมิลำเนา เป็นคนจังหวัดศรีสะเกษ มีเชื้อชาติพันธุ์กวย สามารถพูดภาษาถิ่นได้หลายภาษา คือ ไทยกลาง ไทย อีสาน ไทยเขมร และกวย เริ่มเข้ามาทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากการเป็นนักวิจัยในชุมชนของตนเอง ใน โครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นปีแรกที่ได้รับการสนับสนุนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อปี พ.ศ. 2552

“...เริ่มต้นจากการเป็นนักวิจัยในชุมชนตัวเอง ชื่อโครงการ “ศึกษากลุ่มเยาวชนกับการฟื้นฟู และอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีชาติพันธุ์กวย (ส่วย) : กรณีศึกษา ชุมชนวัดไตรราษฎร์สามัคคี บ้านตา ตาและบ้านชำ ตำบลโพธิ์กระสังข์ อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ได้เริ่มเรียนรู้การวิจัยเอง เช่น เครื่องมือการวิจัย กระบวนการทำงานวิจัย การทำงานร่วมกับชุมชน ช่วงนั้นได้เรียนรู้ สนุกกับการ ทำงาน(วิจัย) เช่น การปฏิบัติภารกิจชาติพันธุ์ด้วยการสร้างสื่อ ทำเป็นหนังสือตั้งแต่การเขียนบทเอง ถ่ายทำเอง กำกับ ตัดต่อ ใส่ subtitle ทำให้รู้ว่างานวิจัยไม่ได้มีแค่รูปเล่มแต่ใช้สื่อให้การรายงาน...” (พี่เลี้ยงคนที่ 2, สัมภาษณ์: 2563)

หลังจากการเข้ามาทำงานวิจัยของชุมชนตนเองแล้วนั้น ผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัด ศรีสะเกษคนแรกได้เปิดโอกาสให้ไปเรียนรู้กระบวนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่อื่น ๆ อย่าง ต่อเนื่อง จนกระทั่งเข้ามาเป็นผู้ช่วยผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ในปี พ.ศ. 2557 มีบทบาทหน้าที่ หลักในการประสานกับโครงการวิจัยชุมชนท้องถิ่น คือ นักวิจัยชาวบ้านในพื้นที่โดยเฉพาะในพื้นที่ ชุมชนวิจัยบริเวณชายแดน เนื่องจากเป็นคนที่มีภูมิลำเนาอยู่ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษและสื่อสารภาษา ถิ่นเดียวกัน

“ชอบและรักการทำงาน CBR ในพื้นที่ ชอบการทำงานในชุมชน ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของ ชุมชน” (พี่เลี้ยงคนที่ 2, สัมภาษณ์: 2563)

ผลการวิจัยพบว่า พี่เลี้ยงงานวิจัย หรือผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เข้ามาทำงานวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นจากการเป็นนักพัฒนามาก่อน รู้จักคนในพื้นที่ และบริบทให้พื้นที่เป็นอย่างดี เข้าใจประเพณี

วัฒนธรรมของพื้นที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นไว้วางใจและให้ความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นบุคคลที่มีลักษณะทำงานด้วยใจ มีใจรักในการพัฒนาชุมชน ทำงานกับชุมชนท้องถิ่น มีจิตสำนึกที่ต้องการช่วยให้พื้นที่เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี

1.2 กระบวนการในการหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นของพี่เลี้ยงงานวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ โดยพี่เลี้ยงงานวิจัย ซึ่งเป็นกลไกในการหนุนเสริมงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ เริ่มต้นจากการค้นหาพื้นที่ที่ต้องการทำงานวิจัย ซึ่งพี่เลี้ยงมีรูปแบบการค้นหาพื้นที่แบบการใช้เครือข่าย NGOs เครือข่ายงานพัฒนา และการเปิดเวทีสาธารณะเพื่อให้คนในพื้นที่รู้จักงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นและเข้ามามีส่วนร่วมการทำงาน เมื่อพี่เลี้ยงได้พื้นที่เป้าหมาย พี่เลี้ยงจะดำเนินการสนับสนุนตามกระบวนการและขั้นตอนเพื่อไปหนุนเสริมโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่ต้นคือ การพัฒนาโจทย์วิจัย สนับสนุนหนุนเสริม จนกระทั่งสิ้นสุดโครงการวิจัย อีกทั้งยังมีการส่งต่อให้กับหน่วยงานอื่นเพื่อต่อยอดจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยมีขั้นตอนดังนี้

(1) การพัฒนาโจทย์วิจัยของชุมชน

การพัฒนาโจทย์วิจัยของโครงการวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นขั้นตอนที่ต้องใช้เวลานานมาก ประมาณ 2-4 เดือน เพื่อให้ได้โจทย์วิจัยที่เป็นปัญหาและความต้องการของชุมชน

“... โหนดจะไปหาพื้นที่ เช่น กันทรอม 1-2 ครั้ง กว่าที่จะเข้าใจ อธิบายให้ชาวบ้านเข้าใจวิจัยเพื่อท้องถิ่น งานวิจัยมันคืออะไร? ชาวบ้านมักมองว่าเป็นงานของนักวิชาการ เขาทำไม่ได้หรอก พี่เลี้ยงอธิบายชาวบ้านว่า งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ไม่ใช่งานของเฉพาะหน่วยงานรัฐ หรือไม่ใช่ของนักวิชาการ เป็นงานวิจัยที่ให้ชาวบ้านทำให้ชาวบ้านรู้จักตัวเอง แก้ไขปัญหาด้วยตัวเอง คุยให้รู้จักพื้นที่ ชาวบ้านเข้าใจกระบวนการ...” (พี่เลี้ยงงานวิจัยคนที่ 2, 2563: สัมภาษณ์)

พี่เลี้ยงจะชวนคุย หาเรื่องหรือโจทย์ที่จะทำร่วมกัน โดยใช้เครื่องมือในการดำเนินการ เช่น ใช้เครื่องมือผังชุมชน เพื่อให้เห็นทุนของชุมชนหาความต้องการของพื้นที่ ประเด็นที่จะทำ พี่เลี้ยงจะใช้กระบวนการตั้งคำถามกับชุมชน หาปัญหาจริง ๆ ของชุมชน

- เริ่มให้ชาวบ้านเขียนร่าง proposal โดยพี่เลี้ยงมีกรอบเพื่อให้ชาวบ้านเขียน เช่น ข้อมูลชุมชนพอเขียนคร่าว ๆ พี่เลี้ยงจะลงไปช่วยเพิ่มเติม ชวนชาวบ้านคุยและคิด
 - หนุนทำความเข้าใจระบบการบริหารจัดการโครงการ โดยการแบ่งบทบาททีมวิจัย
 - หนุนทักษะการลงพื้นที่ การตั้งคำถาม คุณลักษณะการเป็นนักวิจัย
 - ลงพื้นที่เก็บข้อมูล
 - โจทย์มาจากการศึกษาสถานการณ์ปัญหาของชุมชน การเปลี่ยนแปลงของชุมชน และความต้องการของชาวบ้านที่เขาอยากทำ พี่เลี้ยงชวนคิดเพื่อให้ชุมชนได้โจทย์ที่ชัด
 - โครงการที่ต่อยอด จะถอดบทเรียนจากโครงการเดิมเพื่อพัฒนาเป็นโจทย์ต่อไป
 - การจัดทำแผนการวิจัย (เขียน Proposal) โดยพี่เลี้ยงจะดำเนินการประสานไปยังฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น (แหล่งทุน)
- (2) การติดตามสนับสนุนโครงการวิจัย พี่เลี้ยงจะช่วยติดตามการบริหารจัดการด้านการเงิน เอกสาร การวางแผนกิจกรรมต่าง ๆ
- (3) ออกแบบการวิจัย พี่เลี้ยงจะชวนวางบทบาทของทีมวิจัย และเติมทักษะนักวิจัยชาวบ้าน การแตกกรอบวิจัย การสร้างเครื่องมือเก็บข้อมูล เช่น แผนภูมิต้นไม้
- (4) เก็บข้อมูล ขั้นตอนนี้ถือเป็นขั้นตอนสำคัญที่พี่เลี้ยงจะช่วยออกแบบการเก็บข้อมูล และให้นักวิจัยชาวบ้านลงมือไปเก็บข้อมูลเอง ด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ จึงต้องมีเทคนิคในการเก็บข้อมูลหลากหลายรูปแบบ เช่น การจดบันทึก การวาดภาพ การบันทึกเสียง เพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล เช่น ข้อมูลประวัติศาสตร์ของชุมชน ข้อมูลด้านภูมิศาสตร์ ข้อมูลด้านการเกษตร
- (5) การวิเคราะห์ข้อมูล จากข้อมูลที่นักวิจัยชาวบ้านเก็บมา พี่เลี้ยงจะชวนคิด ตรวจสอบข้อมูลเพื่อช่วยกันวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ เพื่อนำไปสู่การวางแผนการปฏิบัติการต่อไป

- (6) การเขียนรายงานความก้าวหน้า/ร่างฉบับสมบูรณ์/ฉบับสมบูรณ์ เป็นผลผลิตที่จะต้องนำส่งต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยพี่เลี้ยงจะช่วยหนุนเสริมการเขียนรายงานให้กับทีมวิจัยชาวบ้านให้สามารถเขียนรายงานออกมานำเสนอแก่แหล่งทุน
- (7) ปฏิบัติการ (Action) จากการเก็บข้อมูลเมื่อนำมาวิเคราะห์ผลเบื้องต้น แล้วนำมาวางแผนในการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหาด้วยการลงมือปฏิบัติ
- (8) ถอดบทเรียนและคืนข้อมูลให้กับชุมชน ขั้นตอนนี้สำคัญที่จะเผยแพร่ผลการวิจัยให้แก่ชาวบ้านในพื้นที่ได้รับทราบและเรียนรู้ไปด้วยกัน โดยพี่เลี้ยงจะเชื่อมต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมารับฟังเพื่อให้เกิดการต่อยอดงานได้

ผลการวิจัยพบว่า กลไกการหนุนเสริมการวิจัย คือ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งถือเป็นหัวใจหลักในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยพี่เลี้ยงจะคอยติดตามหนุนเสริมตั้งแต่กระบวนการต้นน้ำคือค้นหาพื้นที่ที่จะดำเนินการวิจัย การพัฒนาโจทย์ การติดตามสนับสนุนโครงการเพื่อให้การดำเนินการลุล่วงไปได้ จนกระทั่งสิ้นสุดโครงการ อีกทั้งพี่เลี้ยงเป็นส่วนสำคัญที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดึงหน่วยงานรัฐเข้ามาเป็น Partnerships ในการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ การที่หน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมส่งผลให้เกิดการแก้ไขชุมชนท้องถิ่นได้จริงและต่อเนื่องทำให้สามารถขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

จุดแข็งของกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ พบว่า

1. ความเป็นอิสระของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) ที่ไม่ได้ขึ้นตรงกับส่วนกลางคือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นเพียงหน่วยที่รับการสนับสนุนงบประมาณวิจัยเพื่อนำมาขับเคลื่อนงานตามความต้องการของพื้นที่
2. โครงสร้างและสถานะของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) ที่ไม่เป็นการทำให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และการทำงานของบุคลากรภายในคือพี่เลี้ยงงานวิจัย ทำงานเป็นทีมไม่ใช่สายบังคับบัญชา
3. พี่เลี้ยงงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือ นักพัฒนา NGOs ซึ่งเป็นผู้ที่คุ้นเคยกับการทำงานกับคนในพื้นที่ มีความคุ้นเคยกับพื้นที่ เข้าใจบริบทให้พื้นที่ทั้งในด้านประเพณี วัฒนธรรม กฎระเบียบของคนในพื้นที่เป็นอย่างดี อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ทำงานด้วยใจต่อชุมชนท้องถิ่น ชาวบ้านให้การยอมรับ

4. การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่าง NGOs ภาคประชาชน และภาครัฐ ของพี่เลี้ยงงานวิจัยหรือศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ

2. ประสิทธิผลของงานวิจัยในการแก้ปัญหาของชุมชน

ภายใต้การบริหารงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ มีพัฒนาการในการขับเคลื่อนงานวิจัยในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงแรก ปี พ.ศ. 2552-2556 ช่วงแห่งการค้นหาพื้นที่คนทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น โดยยังไม่มีข้อกำหนดโจทย์วิจัยเชิงประเด็น ทั้งนี้สามารถจัดเป็นกลุ่มประเด็นโจทย์วิจัยของชุมชนร่วมกันได้จากประเด็นความต้องการที่เหมือนกัน เช่น ประเด็นเชิงวัฒนธรรมและชาติพันธุ์/ความมั่นคงชุมชน (เรื่องทั่วไป เช่น การจัดการน้ำ สวัสดิการชุมชน การสร้างอาชีพ) บนฐานชุมชนชายแดน (เฉพาะในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษเท่านั้น) ต่อมาพบว่าได้มีการกำหนดโจทย์วิจัยเชิงประเด็น (Issue based) แบ่งเป็น 2 ประเด็น คือ

1. โจทย์วิจัยประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา
2. โจทย์วิจัยประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชน

2.1 ช่วงปี พ.ศ. 2557 ช่วงกำหนดโจทย์วิจัยประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา

การกำหนดโจทย์วิจัยประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับประเทศกัมพูชาเป็นระยะทาง 127 กิโลเมตร ได้แก่ อำเภอกันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญและอำเภอกุสิงห์ เกิดจากช่วงระยะแรกที่ผ่านมาศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ มีฐานทุนเดิมที่เกิดจากการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับชุมชนชายแดนในจังหวัดศรีสะเกษ เช่น ชุมชนในพื้นที่อำเภอขุนหาญ

อีกทั้งพบว่า ผู้บริหารของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น เล็งเห็นความสำคัญว่าช่วงเวลาดังกล่าว (พศ. 2557) ประเทศไทยและประชาคมอาเซียน มีการประกาศนโยบายระหว่างประเทศ เปิดประชาคมอาเซียนโดยมีหลักการ 3 เสาหลักประชาคมอาเซียน แต่ค่อนข้างเน้นไปทางประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน จึงมองว่างานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจะเป็นเครื่องมือที่สามารถช่วยขับเคลื่อนประชาคมสังคมและวัฒนธรรม และประชาคมการเมืองและความมั่นคงได้ ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ระดับพื้นที่ ตั้งสมมุติฐานไว้ว่าน่าจะมีรูปแบบการสานสัมพันธ์ของคนในพื้นที่แนวชายแดน ทางสำนักงานกองทุนสนับสนุน

การวิจัย (สกว.) ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นจึงเสนอให้ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ ทดลองขับเคลื่อนงานวิจัยท้องถิ่นบนฐานของชุมชนชายแดนระหว่างประเทศ

ภาพที่ 3 เสาหลักประชาคมอาเซียน

ที่มา: <https://twitter.com/asean2019th/status/1060015001459539968>

“ประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนมาจากการเปิดประชาคมอาเซียน ซึ่งให้ความสำคัญเฉพาะเศรษฐกิจ เดินขาเดียว ในขณะที่อีก 2 ขาไม่ได้ให้ความสำคัญ งานวิจัย CBR จะสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้ มั่นน่าจะค้นหาระบบความสัมพันธ์ของคนตัวเล็กตัวน้อยจะมีโอกาสเป็นไปได้ไหม?” (ผู้บริหาร สกว., สัมภาษณ์: 2563)

“จุดสำคัญคือความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่ที่มีความสัมพันธ์หลายแบบ พอถูกทางการปิดกั้น ความสัมพันธ์ที่เคยมีลดลงไปเยอะ ความสัมพันธ์เป็นทางการ คือ เรื่องการเมืองระดับบน อยากให้ดูรูปแบบการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศจากฐานชุมชน ตั้งคำถาม

ว่า มีทุกระดับประเทศ นางงามทูต ทูตทหาร ยุวทูต แล้วทูตชุมชนมีหรือไม่?” (ผู้บริหาร สกว. , สัมภาษณ์: 2563)

โดยเริ่มต้นการขับเคลื่อนงานปีแรกใน พ.ศ. 2557 การดำเนินงานมีความต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน ในพื้นที่ทั้ง 3 อำเภอของจังหวัดศรีสะเกษที่ติดกับชายแดนประเทศกัมพูชา คือ อำเภอภูสิงห์ อำเภอขุนหาญและอำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ซึ่งมีชุมชนท้องถิ่นที่ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัย จำนวน 4 โครงการ แม้จะมีการกำหนดประเด็นโจทย์วิจัยจากศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นฯ แต่การตั้งโจทย์วิจัยของชุมชนท้องถิ่นเกิดจากความต้องการของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นเอง โดยโจทย์วิจัยของแต่ละชุมชนแตกต่างกันออกไป แต่มีเป้าหมายเดียวกันคือการสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดนไทย-กัมพูชา คือ

- 1) บ้านด่านกลาง ตำบลภูผาหมอก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย กับบ้านเวียลโป ตำบลจอมกระสานต์ อำเภอจอมกระสานต์ จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา ตั้งโจทย์วิจัยคือการรื้อฟื้นความสัมพันธ์เครือญาติเพื่อสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดน
- 2) ชุมชนบ้านกันทรอม ตำบลกันทรอม อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย กับชุมชนบ้านโคกวัด ตำบลไสรน้อย อำเภวาริน จังหวัดเสียมเรียบ ราชอาณาจักรกัมพูชา ตั้งโจทย์วิจัยคือ การสืบหาเครือญาติด้วยประเพณีเพื่อสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดน
- 3) ชุมชนโคกใหญ่-โคกสามัคคี ต.ห้วยตึกชู อ.ภูสิงห์ จ.ศรีสะเกษ ประเทศไทย กับชุมชนโอ๊ะกือรลือ ต.ลุมโตง อ.อัลลองเวง จ.อุดรมิชัย ราชอาณาจักรกัมพูชา ตั้งโจทย์วิจัยคือ การทำการเกษตรในการสานสัมพันธ์เสี้ยว-เกลือ (เพื่อน) เพื่อสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดน
- 4) บ้านภูมิซรอล ตำบลเสาชงชัย อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ ประเทศไทย กับ บ้านกะจาร ตำบลสะแอม อำเภอจอมกระสานต์ จังหวัดพระวิหาร ราชอาณาจักรกัมพูชา ตั้งโจทย์วิจัย คือ การใช้โบราณสถานที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาร่วมกันเพื่อสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดน

2.1.1 กลไกการขับเคลื่อนงานประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชน ท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา

1) กลไกการหนุนเสริมการวิจัย คือ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นกลไกหลักในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ทำหน้าที่เป็นผู้ริเริ่มชักชวนชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นชายแดนฝั่งไทยทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น และสนับสนุนกระบวนการตามขั้นตอนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งแต่การพัฒนาโจทย์จนจบกระบวนการวิจัย แต่ที่ขาดคือองค์ความรู้ของนักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดน ที่จะช่วยมองการทำงานระหว่างประเทศ ให้งานวิจัยแบบชาวบ้านสามารถขับเคลื่อนต่อไปได้

2) กลไกการพัฒนาในพื้นที่ มีตัวแสดง (actors) ในประเด็นนี้ค่อนข้างหลากหลาย โดยเฉพาะหน่วยงานภาครัฐในระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค และระดับประเทศที่มีส่วนเกี่ยวข้องในฝั่งประเทศไทย ซึ่งมีทั้งหน่วยงานที่คอยสนับสนุนการทำงานของทีมีวิจัย หน่วยงานสังเกตการณ์ และหน่วยงานที่ไม่ร่วมด้วยและต่อต้าน เช่น หน่วยงานด้านการปกครอง คือ สำนักงานจังหวัดที่คอยช่วยเหลือการประสานงานกับประเทศกัมพูชา หน่วยงานความมั่นคง แต่มีข้อจำกัดของการทำงานที่ไม่ต่อเนื่อง เพราะเจ้าหน้าที่ทหารจะมีการโยกย้ายเป็นประจำทุกปีเป็นข้อบกพร่องที่ทำให้งานยังคงขับเคลื่อนไม่บรรลุผล และบางหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ไม่เข้าร่วมการขับเคลื่อนเพียงแครับทราบและสังเกตการณ์การทำงานเท่านั้น และในส่วนของหน่วยงานในฝั่งประเทศกัมพูชา จะมีหน่วยงานด้านการปกครองในระดับพื้นที่ เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หน่วยด้านความมั่นคง และหน่วยงานด้านการศึกษาที่เป็นจุดเชื่อมการทำงานให้กับชุมชนทั้งสองฝั่งได้

2.1.2 ผลลัพธ์จากการดำเนินงานวิจัยประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย -กัมพูชา จากการศึกษาพบว่า ผลลัพธ์จากการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดน ในระยะกว่า 5-6 ปี ผู้บริหารของ สกว. มองว่ายังไม่ถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งเป้าหมายที่ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งไว้ คือ รัฐใช้ความรู้เรื่องความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนเพื่อนำไปสู่การออกนโยบาย แต่เนื่องจากข้อจำกัดหลายประการในการขับเคลื่อนงาน และยังต้องการกระบวนการหนุนเสริมจากผู้ที่เกี่ยวข้องในหลายระดับต่อไป ตัวอย่างของผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการวิจัย เช่น

บ้านด่าน ตำบลภูผาหมอก อำเภอกันทรลักษ์ จังหวัดศรีสะเกษ จากการรื้อฟื้นความสัมพันธ์เครือญาติ ทีมวิจัยได้จัดตั้ง “ศูนย์การทูตท้องถิ่น” อย่างไม่เป็นทางการทั้ง 2 ชุมชน (ชุมชนฝั่งไทยและชุมชนฝั่งกัมพูชา) เพื่อคอยช่วยเหลือพี่น้องทั้งสองฝั่งแก่กัน เช่น พี่น้องจากกัมพูชาต้องการมาหาหมอที่โรงพยาบาลฝั่งประเทศไทย หรือแม้กระทั่งคนหายก็มีการตามหากัน โดยนักวิจัยมีการบันทึกข้อมูลเก็บไว้ตลอด

บ้านกันทรอม ตำบลกันทรอม อำเภอขุนหาญ จังหวัดศรีสะเกษ จากการใช้ประเพณีเป็นโจทย์วิจัยในการสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดน คือ พิธีแซนโฌนตา ซึ่งเป็นพิธีเซ่นไหว้บรรพบุรุษ คือการที่ลูกหลานกลับมาระลึกถึงบรรพบุรุษทั้งที่ล่วงลับไปแล้วและไหว้ญาติผู้ใหญ่ที่ยังมีชีวิต (คล้ายๆ กับประเพณีสารทเดือน 10 ของไทย) ทำให้เกิดการรื้อฟื้นความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องทั้ง 2 ฝั่งอีกครั้งและเป็นการรื้อฟื้นและสืบสานประเพณีวัฒนธรรมที่กำลังจะสูญหาย

“...จากการดำเนินงานประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่ยังไม่ถึงเป้าหมาย เพราะเป้าหมายที่ตั้งไว้คือ ความรู้เรื่องนี้จะให้สถาปนาเข้ามาในระบบ ตั้งใจจะเปิดโดย อ.เดช บุนนาค อธิการบดีว่ากระทรวงการต่างประเทศ ที่มองเห็นความสำคัญของงานลักษณะนี้ อยากเชิญท่านไปในพื้นที่ เพื่อที่จะดึงนักวิชาการกระทรวงการต่างประเทศ เขาจะได้รับความรู้ มองเห็นพื้นที่ เข้ามาเรียนรู้ นำไปสู่การเจรจากับหน่วยงานระดับบนได้ชัดเจนขึ้น...” (ผู้บริหาร สกว., สัมภาษณ์: 2563)

แม้ว่าการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดน ยังไม่บรรลุเป้าหมายตามที่ฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่นตั้งเป้าหมายไว้ แต่พบว่า สามารถบรรลุผลของแนวคิดการวิจัยเพื่อท้องถิ่น คือการสร้างนักวิจัยชาวบ้าน และสามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ในระดับชุมชน

“งาน(งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น) ช่วยสร้างคน ให้มีอำนาจต่อรองกับรัฐมากขึ้น ซึ่งมาจากการวิเคราะห์ข้อมูล รู้จักการต่อรองรัฐ จากไม่ฟังเลยเริ่มฟังมากขึ้น นี่คือนี่งานช่วยสร้างความเป็นธรรมในสังคม” (ผู้บริหาร สกว., สัมภาษณ์: 2563)

โดยสรุปจากการโครงการวิจัยในประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ผลลัพธ์ที่เกิด คือ เกิดเป็นชุดความรู้การสร้างความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชน เกิดบทเรียนการทำงานในพื้นที่ชายแดน ฝ่ายความมั่นคง ลดความหวาดระแวงลง ฝ่ายความมั่นคงใช้ทีมวิจัย เป็นเครื่องมือในการประสานงานเพื่อจัดทำโครงการของฝ่ายความมั่นคง เช่น โครงการหมู่บ้านคู่ขนานของทหาร แต่ทั้งนี้ยังคงมีอุปสรรคปัญหาในการดำเนินงานประเด็นนี้ ทำให้การขับเคลื่อนงานยังไม่ถึงเป้าหมาย

จากการวิจัยพบว่า ประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา เกิดการกำหนดนโยบายจากระดับบน (top-down) คือ ประชาคมอาเซียน (ASEAN Community) ทำให้เกิดเป็น agenda ของรัฐส่วนกลาง คือ ผู้บริหารสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) โดยมีเป้าหมายเพื่อให้เกิดการนำนโยบายไปปฏิบัติจริงในพื้นที่ชายแดนระหว่างประเทศ คือการสร้างความสัมพันธ์ชายแดนของชุมชนท้องถิ่นทั้ง 2 ประเทศ โดยที่ประเด็นนี้ไม่ได้เกิดจากความต้องการของชาวบ้านในพื้นที่ตั้งแต่ต้น โดยการขับเคลื่อนงานมีกลไกพัฒนาระดับพื้นที่ ระดับประเทศ และระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องจำนวนมาก แต่ยังมีข้อจำกัดในการขับเคลื่อนร่วมกัน มีลักษณะการทำงานในหลายระดับตั้งแต่ร่วมด้วย ไม่เห็นด้วย และสังเกตการณ์ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ของความสัมพันธ์ระหว่างประเทศของไทยและกัมพูชา

2.2 ช่วงปี พ.ศ. 2560 กำหนดโจทย์วิจัยประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชน

ในปี พ.ศ. 2560 ศูนย์ประสานงานการวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษยังได้ขยายพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัยในเชิงเศรษฐกิจ ประเด็น “การสร้างสัมมาชีพชุมชน” โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างอาชีพที่ไม่เบียดเบียนตนเอง ไม่เบียดเบียนผู้อื่น ไม่เบียดเบียนสิ่งแวดล้อม และมีรายได้มากกว่ารายจ่าย เป็นความพยายามที่จะปรับจากการทำมาหากินเป็นทำมาค้าขาย โดยไม่ได้เอากำไรสูงสุดเป็นตัวตั้ง หรือเป็นเป้าหมายสุดท้าย และต้องคำนึงถึงความเป็นธรรมทางสังคม โดยร่วมพัฒนาโจทย์วิจัยกับคณะเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม และผู้นำชุมชนในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ โดยในระยะแรกได้รับการสนับสนุนการวิจัยในพื้นที่ 2 อำเภอ คือ อำเภอปรางค์กู่ และอำเภอห้วยทับทัน จังหวัดศรีสะเกษ มีจำนวนโครงการวิจัย 5 ชุมชน คือ

1. ห้วยยาง บ้านเตาเหล็ก บ้านอ้อ บ้านโทะ ตำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน โจทย์วิจัยคือ การเพิ่มผลผลิตไม้ผลเศรษฐกิจชุมชนลำน้ำห้วยยาง
2. บ้านหนองสะมอน ตำบลเมืองหลวง อำเภอห้วยทับทัน โจทย์วิจัยคือ ศึกษาอาชีพบนฐานวิถีชีวิตเพื่อสร้างรายได้

3. บ้านหนองแวง ตำบลคู อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โจทย์วิจัยคือ แนวทางการจัดการหนี้สินของชุมชน
4. บ้านโพธิ์สามัคคี ตำบลพิมายเหนือ อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โจทย์วิจัยคือ ศึกษาอาชีพการทอผ้าไหมเพื่อเพิ่มรายได้ ลดรายจ่ายของชุมชน
5. บ้านหนองเชียงทูนใต้ ตำบลหนองเชียงทูน อำเภอบางบาล จังหวัดพระนครศรีอยุธยา โจทย์วิจัยคือ ศึกษาการเลี้ยงโค กระบือ เพื่อสร้างรายได้ให้กับชุมชน

โดยเป้าหมายของโจทย์วิจัยประเด็นนี้ คือ “...การจัดกระบวนการเรียนรู้สัมมาชีพชุมชน นั้น มุ่งเน้นไปที่เป้าหมาย เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ทีมีวิจัย สามารถเรียนรู้และเดินทางตามเส้นทางการใช้งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือในการสร้างสัมมาชีพชุมชน ให้เกิดขึ้น ภายใต้บริบทของชุมชนแต่ละแห่ง ที่มีความแตกต่างกัน...” (พีเลี้ยงคนที่ 3, สัมภาษณ์: 2563)

2.2.1 กลไกการขับเคลื่อนงานประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชน

1) กลไกการหนุนเสริมการวิจัย คือ ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นหรือพีเลี้ยงคือ หัวใจหลักในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชน ซึ่งเป็นประเด็นเชิงเศรษฐกิจ เริ่มจากการเชื่อมประสานงานหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาทในการพัฒนาพื้นที่เข้ามาเป็น Partnerships ทำให้เกิดการดำเนินงานร่วมกันเป็นเครือข่ายตั้งแต่ต้นน้ำ คือการพัฒนาประเด็นโจทย์วิจัยของจังหวัดศรีสะเกษ จนถึงปลายน้ำ และพีเลี้ยงยังช่วยหนุนเสริมด้านกระบวนการวิจัยทำให้สามารถขับเคลื่อนงานวิจัยได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2) กลไกการพัฒนาของภาครัฐ คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ (พช.) เป็นหน่วยงานหลัก (Key Partner) ที่ใช้กระบวนการงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเครื่องมือร่วมกับกระบวนการทำงานในบทบาทภารกิจหลักของการพัฒนาชุมชน โดยศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นผู้ได้ดึงเข้ามาทำงานร่วมกันในการขับเคลื่อนงานวิจัยและการพัฒนาในพื้นที่ทั้งในแง่ของบุคลากรและงบประมาณ ตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ โดยให้บทบาทกับหน่วยงานภาครัฐเป็นกลไกหนุนเสริมด้านการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น เช่น การให้ความรู้ทักษะอาชีพ การสนับสนุนโครงสร้างพื้นฐาน เป็นต้น พร้อมกับกระบวนการหนุนเสริมของพีเลี้ยงงานวิจัย

“...ผมเป็นนักพัฒนาภาครัฐ ทำไม่ใช้งานวิจัยไปทำ ตัวหนึ่งก็คือผมว่ามันเป็นการเสริมงาน เนื้องานผมให้มันชัดขึ้น ซึ่งในเนื้องานพัฒนาชุมชนจริง ๆ เราก็มีเป้า มีเป้าในการ

ทำงานแต่ละเรื่องแต่ละเรื่อง เราก็มีทรัพยากรจากภาครัฐลงมาหนุน แต่ถ้าเรามีงานวิจัยมาเป็นอีกตัวหนึ่งที่มาหนุนผมก็จะมีทรัพยากรในการลงไปจัดการ ลงไปทำงานกับชุมชนได้ ได้เยอะขึ้น ได้ชัดขึ้น และการเดินทางของงานสองสาย สองเส้นจบกันแล้วมันทำให้งานของเราเด่น พื้นที่ของเราเด่นกว่าคนอื่น มันก็ได้รับการพิสูจน์ตลอดระยะเวลาที่ผมทำงานวิจัยท้องถิ่นว่ากระบวนการแบบนี้มันสามารถสร้างคนได้ สร้างคนให้เขายกระดับตัวเองได้ พัฒนาสมรรถนะของเขาขึ้นมาได้มันชัดเจนตลอดตั้งแต่ผมทำ...” (พัฒนากรชุมชน, สัมภาษณ์: 2563)

2.2.2 ผลลัพธ์จากการดำเนินงานวิจัยประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชน

จากการศึกษาพบว่า ผลจากการขับเคลื่อนงานวิจัยประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชนทำให้ในชุมชนเกิดการสร้างอาชีพของชุมชนได้จริง ส่งผลต่อชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น หลังจากสิ้นสุดการดำเนินงานของโครงการวิจัย ชุมชนท้องถิ่นส่วนใหญ่ได้รับการต่อยอดงานวิจัยโดยหน่วยงานภาครัฐให้การสนับสนุนทั้งในเชิงวิชาการ และโครงสร้างพื้นฐาน เช่น สำนักงานพัฒนาที่ดิน สำนักงานพลังงานจังหวัด วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ปศุสัตว์จังหวัด ตัวอย่างของผลลัพธ์ของการดำเนินโครงการวิจัย เช่น

ชุมชนห้วยยาง อ.ห้วยทับทัน จ.ศรีสะเกษ โครงการเพิ่มผลผลิตของไม้ผล จากการศึกษาและปฏิบัติการทำให้ผลผลิตเพิ่มมากขึ้น และมีการวางแผนเตรียมรองรับการแปรรูปหากผลผลิตล้นตลาด ในโครงการที่กำลังทำการวิจัยอยู่

ชุมชนบ้านหนองเชียงทูน อ.ปรางค์กู่ จ.ศรีสะเกษ โครงการโคกระบือ จากศึกษาและการเรียนรู้การเลี้ยงวัวตั้งแต่ต้นน้ำถึงปลายน้ำ เช่น การผลิตอาหาร การแปรรูปมูลโค การเลี้ยงที่เหมาะสม ส่งผลให้เกิดรายได้เพิ่มขึ้น ลดต้นทุน ทำให้เกิดการจัดตั้งกลุ่มเลี้ยงโคกระบือ และมีจำนวนโคกระบือในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น

บ้านโพธิ์กระสังข์ อ.ขุนหาญ จ.ศรีสะเกษ โครงการผ้าไหมของชาติพันธุ์กวย จากการผลิตผ้าไหมของชาติพันธุ์กวย เกิดการขายผ่านออนไลน์ที่มีมูลค่าสูง และพยายามผลักดันให้เป็นวิสาหกิจชุมชน (ทำงานกับเยาวชน ทำให้เกิดการฟื้นฟูและสืบสาน ศิลปะวัฒนธรรมของชาติพันธุ์กวย) ในปัจจุบันผลิตไม่ทันกับความต้องการของลูกค้า

โดยสรุปจากการโครงการวิจัยในประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชน ผลลัพธ์ที่เกิด คือ เกิดการสร้างชีพของคนในชุมชน มีรายได้จากอาชีพที่เพิ่มขึ้น เกิดการต่อยอดงานวิจัยจากภาคส่วนต่าง ๆ เช่น สำนักงานพัฒนาที่ดิน สำนักงานพลังงานจังหวัด วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี ปศุสัตว์จังหวัด

จากการวิจัยพบว่า ประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชน เกิดการกำหนดนโยบายหรือยุทธศาสตร์ร่วมกันระหว่างศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นกับหน่วยงานภาครัฐ คือ พัฒนาชุมชน (พช.) ในระดับหนึ่งเพื่อให้การดำเนินงานสามารถตอบโจทย์พันธกิจของหน่วยงาน และส่งต่อยุทธศาสตร์ให้ชุมชนท้องถิ่นค้นหาความต้องการของพื้นที่เพื่อทำงานวิจัย และพัฒนาชุมชนของตนเองในเรื่องการสร้างสัมมาชีพชุมชน โดยมีกลไกการหนุนเสริมงานวิจัยและกลไกหนุนเสริมการพัฒนาเข้ามาขับเคลื่อนร่วมกันในพื้นที่ให้เกิดการแก้ไขปัญหาและการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นได้จริง

2.3 การเปรียบเทียบการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจากประเด็นโจทย์วิจัย 2 ประเด็น

จากการศึกษาพบว่าประเด็นการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในจังหวัดศรีสะเกษ ตามการกำหนดโจทย์วิจัย 2 ประเด็น สามารถเปรียบเทียบได้ตามประเด็นดังตารางที่ 2 ต่อไปนี้

ตารางที่ 2 ตารางเปรียบเทียบโจทย์วิจัยเชิงประเด็นในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ

ประเด็น/โจทย์วิจัย	ความสัมพันธ์ข้ามแดน	การสร้างสัมมาชีพชุมชน
1. ตัวแสดง	- ฝ่ายความมั่นคง	- สำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอ
	- ฝ่ายปกครองในพื้นที่	- องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
	- หน่วยงานระหว่างประเทศ	- วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี
	- หน่วยงานในประเทศกัมพูชา	
2. นักวิจัย	- นักวิจัยชาวบ้านคนไทย	- เฉพาะนักวิจัยชาวบ้านคนไทย
	- นักวิจัยชาวบ้านคนกัมพูชา	
3. กระบวนการหนุนเสริม	- พี่เลี้ยงติดตามหนุนเสริมอย่างใกล้ชิดทุก ขั้นตอนการวิจัย (Research) และการ	- พี่เลี้ยงติดตามหนุนเสริมในกิจกรรมที่สำคัญของการวิจัย (Research) บางกิจกรรม

ประเด็น/โจทย์วิจัย	ความสัมพันธ์ข้ามแดน	การสร้างสัมมาชีพชุมชน
	<p>ปฏิบัติการ/การพัฒนา (Development) เนื่องจากต้องมีการเข้าไปทำงานในประเทศกัมพูชา</p>	<p>สามารถให้นักวิจัยชาวบ้านดำเนินการเองได้ หรือนักพัฒนาชุมชนหนุนเสริมการปฏิบัติการ/การพัฒนา (Development)</p>
<p>4. การบริหารจัดการ</p>	<p>เนื่องด้วยเป็นงานในเชิงประเด็นที่ต้องดำเนินงานระหว่างประเทศ จึงต้องมีการยืดหยุ่นกฎเกณฑ์ในการบริหารจัดการ ด้วยการขยายวงเงินงบประมาณและระยะเวลาให้เหมาะสม</p>	<p>ซึ่งเป็นเกณฑ์งบประมาณและระยะเวลาของโครงการปกติที่ทางฝ่ายวิจัยเพื่อท้องถิ่น สกว. สนับสนุน</p>
<p>- งบประมาณในการสนับสนุนโครงการ</p>	<p>500,000 บาท/โครงการ</p>	<p>300,000 บาท/โครงการ</p>
<p>- ระยะเวลาในการทำวิจัย</p>	<p>24 เดือน/โครงการ</p>	<p>12 เดือน/โครงการ</p>
<p>5. พื้นที่การทำดำเนินการ</p>	<p>พื้นที่ ชุมชนที่ องค์กร คู่กัน ระหว่างชุมชนฝั่งไทย (อำเภอ กันทรลักษ์ อำเภอขุนหาญ และอำเภอภูสิงห์) และชุมชนในกัมพูชา (จังหวัดอุดรธานีชัย จังหวัดเสียมเรียบและจังหวัดพระวิหาร) ซึ่งเป็นชุมชนบริเวณชายแดนไทย-กัมพูชา</p>	<p>พื้นที่ชุมชนท้องถิ่นในพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษ (อำเภอปรางค์กู่ อำเภอห้วยทับทัน และอำเภอขุนหาญ)</p>
<p>6. อุปสรรค/ปัญหา</p>	<p>- กฎระเบียบของภาครัฐ ระบบราชการที่ไม่เอื้อในการทำงาน เช่น การประสานงานเพื่อข้ามแดนของชาวบ้าน อย่างเป็นทางการใช้เวลานาน</p>	<p>- การเขียนรายงานวิจัยของนักวิจัยชาวบ้านยังไม่ค่อยสมบูรณ์แบบ การเล่าเรื่องจะสามารถทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงมากกว่า</p>

ประเด็น/โจทย์วิจัย	ความสัมพันธ์ข้ามแดน	การสร้างสัมมาชีพชุมชน
	<ul style="list-style-type: none"> - การทำความเข้าใจกับฝ่ายความมั่นคง ฝ่ายปกครองของฝั่งประเทศไทย ซึ่งมีความกังวลเรื่องความมั่นคง อ้างข้อกฎหมาย ทำให้การวางแผนของทีมีวิจัยไม่เป็นตามกำหนด ต้องมีการปรับแผนบ่อยครั้ง 	<ul style="list-style-type: none"> - ปัญหาในการบริหารจัดการสืบเนื่องจากส่วนใหญ่ นักวิจัยเป็นชาวบ้านที่มีอาชีพเป็นเกษตรกร และผู้นำหมู่บ้านทำให้การดำเนินงานล่าช้า การนัดหมายเพื่อทำกิจกรรมร่วมกันจึงมีเวลาไม่ค่อยตรงกัน
	<ul style="list-style-type: none"> - กฎระเบียบของภาครัฐระบบราชการที่ไม่เอื้อในการทำงาน เช่น การประสานงานเพื่อข้ามแดนของชาวบ้านอย่างเป็นทางการใช้เวลานาน 	

จากผลการวิจัยพบว่า การสนับสนุนโครงการวิจัยในโจทย์วิจัยประเด็นการสร้างสัมมาชีพชุมชนมีประสิทธิภาพที่มากกว่าประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย - กัมพูชา เพราะปัจจัยของกลไกการพัฒนาในพื้นที่ที่เป็นหุ้นส่วน (Partnership) ในการขับเคลื่อนงานด้านการพัฒนาที่พี่เลี้ยงได้ดึงเข้ามาพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงประเด็นเพื่อเป็นยุทธศาสตร์ในการดำเนินการในพื้นที่ คือ พัฒนาชุมชน (พช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานภาครัฐที่มีบทบาท และพันธกิจเกี่ยวข้องกับปัญหาของชุมชนโดยตรง และปัจจัยของการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย (Network) ตั้งแต่ต้นน้ำ กลางน้ำและปลายน้ำ เช่น พัฒนาชุมชนร่วมขับเคลื่อนงานตลอดทั้ง value chain วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยี เข้ามาร่วมในช่วงกลางน้ำเพื่อส่งเสริมทักษะ และปลายน้ำมีหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาสนับสนุนต่อยอดงาน ส่งผลให้เป้าหมายของการขับเคลื่อนการสร้างสัมมาชีพชุมชนบรรลุผลสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ในโจทย์วิจัยประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย-กัมพูชา ถูกกำหนดจากโครงสร้างส่วนบน (top-down) ในระดับนานาชาติ คือ ประชาคม ASEAN ทำให้การขับเคลื่อนงานวิจัยประเด็นนี้เป็น agenda ของคนส่วนกลาง คือ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ไม่ได้เกิดจากความต้องการของชาวบ้าน และหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดน แต่สุดท้ายงานวิจัยในประเด็นนี้ก็ช่วยแก้ปัญหาให้ชาวบ้านได้จริงถึงแม้จะมี

ขีดจำกัดในการสานต่องาน เพราะหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับปัญหาไม่ให้ความร่วมมือ อาทิ กระทรวงมหาดไทย กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงกลาโหม

ทั้งนี้ยังพบว่า การขับเคลื่อนงานวิจัยทั้ง 2 ประเด็นในใช้งบประมาณที่ค่อนข้างต่ำมาก หากเปรียบเทียบกับการลงทุนโครงการพัฒนาชุมชนของหน่วยงานอื่น ๆ แต่เกิดผลผลิต (output) ผลลัพธ์ (outcome) และผลกระทบ (impact) กับชุมชนท้องถิ่นที่ค่อนข้างสูงมาก ถือได้ว่าการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษมีประสิทธิภาพ มีความคุ้มค่าในการลงทุนสนับสนุนงบประมาณของรัฐ ซึ่งที่มุ่งเน้นการสร้างคน และการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นด้วยกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น

3. ประสิทธิผลของงานวิจัยในการเสริมพลังนักวิจัยชาวบ้าน (empowerment)

กระบวนการการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ โดยพี่เลี้ยงเข้าไปหนุนเสริมกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชาวบ้านมีทักษะในกระบวนการวิจัย สามารถพัฒนาตนเองให้เป็นนักวิจัยชาวบ้าน หรือนักวิจัยท้องถิ่น หรือเรียกตามบริบทพื้นที่ภาคอีสานว่า “นักวิจัยไทบ้าน” เพื่อการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเองได้

เดิมทีก่อนการทำงานวิจัยชาวบ้านมองว่า งานวิจัยเป็นเรื่องของนักวิชาการ อาจารย์มหาวิทยาลัย นิสิตนักศึกษา ซึ่งตนเองมีการศึกษาที่ไม่สูง ไม่ได้เรียนระดับปริญญาไม่สามารถทำงานวิจัยได้ แต่ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการเสริมพลังให้กับชาวบ้าน โดยพี่เลี้ยงได้หนุนเสริมให้ชาวบ้านได้เรียนรู้กระบวนการทำวิจัยเพื่อท้องถิ่น ชาวบ้านตอบได้อย่างมั่นใจว่าตนเองคือ นักวิจัย และสามารถทำงานวิจัยได้ อันเนื่องมาจากกระบวนการหนุนเสริมทำให้เกิดการเรียนรู้ทักษะการเป็นนักวิจัยชาวบ้าน ใช้เครื่องมือในการวิจัยได้ ส่งผลให้ชาวบ้านเปลี่ยนวิธีคิด (mindset) ในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง สามารถตั้งคำถามและหาข้อมูลมาเพื่อใช้ในวิเคราะห์การแก้ปัญหานั้นได้อีกทั้งจากการแบ่งบทบาทหน้าที่ในทีมวิจัย เช่น หัวหน้าโครงการ ผู้ประสานงาน ช่างภาพ เจ้าหน้าที่การเงิน/บัญชี ฯลฯ ทำให้มีความเชี่ยวชาญจากบทบาทหน้าที่นั้นด้วย

จากการข้อมูลพบว่า นักวิจัยชาวบ้านกล่าวถึงการจัดเก็บข้อมูลวิจัยเพื่อนำไปวิเคราะห์ปัญหาของชุมชนท้องถิ่นตนเองแล้วนำไปวางแผนการปฏิบัติการ “...เริ่มตั้งแต่การเก็บข้อมูลชุมชน ซึ่งในช่วงของการเก็บข้อมูลชุมชน ทั้ง 4 ชุมชน แบ่งไปเลยว่าชุมชนนี้เก็บข้อมูลมาตามที่เราได้ตั้งกรอบไว้ระยะแล้วก็ข้อมูลเกี่ยวกับการปลูกไม้ผล ซึ่งพวกนี้มันก็ทำให้เราได้เรียนรู้ตัวเอง เช่น ข้อมูลเครือข่าย ข้อมูล

ประเพณีวัฒนธรรม แล้วก็ปฏิทินช่วงไหนเราจะต้องทำยังไงกับไม้ผลมันก็จะสอดคล้องกับตอนที่เราไป ออกแบบการอบรมเอาความรู้อะไรมาใช้...” (นักวิจัยคนที่ 4, สัมภาษณ์: 2563)

“...กระบวนการที่เราทำการวิจัยและเริ่มตั้งแต่การเก็บข้อมูลแล้วเอาข้อมูลมาสรุปวิเคราะห์ อย่างสมมุติเราไปถามเขาว่าการที่เกษตรกรทำเกษตรในพื้นที่ของตัวเองมีการบำรุงรักษาดูแลจัดการ ยังไง มีการจัดการแปลงแบบไหน ซึ่งทุกคนจะบอกเลยว่าไม่ได้ทำอะไรคือมันเกิดขึ้นมาก็ดูแลตาม ธรรมชาติ คือไม่มีกระบวนการเรียนรู้ไม่มีความรู้ ไม่มีองค์ความรู้ว่า สิ่งที่เขาอันดับแรกเลยคือ เกษตรกรขาดองค์ความรู้ในเรื่องของการทำไม้ผลเราก็เลยขออนุเคราะห์วิทยากรมาจากสำนักงาน พัฒนาที่ดิน....” (นักวิจัยคนที่ 4, สัมภาษณ์: 2563)

“...เราได้ฝังกระบวนการวิจัย เขาได้รู้จักตัวเองมากขึ้น เล่ากระบวนการทำงานในพื้นที่ตัวเอง ได้ เป็นวิทยากรได้ เชื่อมต่อกับหน่วยงานอื่นได้....” (พี่เลี้ยงคนที่ 2, สัมภาษณ์: 2563)

“...ชาวบ้านมีหลักคิด ใช้กระบวนการงานวิจัยมาใช้กับการทำงานในชุมชน มีการรับมือกับ งบประมาณจากหน่วยงานอื่นที่เข้ามาในชุมชน มีวิธีการวิเคราะห์ อะไรคือปัญหาหลักของชุมชน เป็น นักเรียนรู้ตลอดเวลา ฝึกการใช้คอมพิวเตอร์ เห็นพัฒนาการของชาวบ้าน เกิดกระบวนการมีส่วนร่วม ทั้งในเชิงเนื้อหา การจัดการโครงการ และการบริหารงบประมาณ...” (พี่เลี้ยงคนที่ 2, สัมภาษณ์: 2563)

จากข้อมูลพบว่า การเสริมพลัง (empowerment) ให้แก่ชาวบ้านของพี่เลี้ยงมีประสิทธิภาพ ชาวบ้านสามารถเป็นนักวิจัยชาวบ้าน หรือที่เรียกว่าตามบริบทพื้นที่ภาคอีสานว่า “นักวิจัยไ้บ้าน” ได้จริง เพราะชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด จากทักษะการเป็นนักวิจัย มีการสร้างและใช้ข้อมูล เพื่อการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาของชุมชนตนเองได้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคส่วน ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

บทที่ 5

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง “ประสิทธิผลของการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างสังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ช่วงปี พ.ศ. 2552-2563” มีวัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษา กลไกในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เป็นสังคมฐานความรู้ในพื้นที่ จังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2563 และเพื่อศึกษาผลลัพธ์การสนับสนุนโครงการวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษท้องถิ่นเพื่อสร้างชุมชนท้องถิ่นให้เป็น สังคมฐานความรู้ในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ ในช่วงปี พ.ศ. 2552 - 2563 ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการ วิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการวิจัยด้วยการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ สัมภาษณ์ทั้งหมด จำนวน 10 ท่าน ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งสามารถสรุป ผลการวิจัย อภิปรายผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ระบบและกลไกที่ขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษให้เกิดประสิทธิภาพ คือ “ศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ” มีบทบาทหน้าเป็น “พี่เลี้ยงงานวิจัย” ถือเป็นหัวใจสำคัญเพื่อติดตามและหนุนเสริมกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่นให้กับชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่น สามารถเป็นนักวิจัยชาวบ้าน หรือเรียกว่า “นักวิจัยไต่บ้าน” ได้จริง เพื่อหนุนเสริมให้โครงการวิจัยเพื่อ ท้องถิ่นสามารถดำเนินการตามโจทย์วิจัยของชุมชนท้องถิ่นที่ตั้งไว้ อีกทั้งพี่เลี้ยงเป็นส่วนสำคัญที่ทำ หน้าที่เป็นผู้ดึงหน่วยงานรัฐเข้ามาเป็น Partnerships ในการทำงานร่วมกันเป็นเครือข่าย (network) ตั้งแต่ต้นน้ำจนถึงปลายน้ำ การที่หน่วยงานภาครัฐเข้าร่วมส่งผลให้เกิดการแก้ไขชุมชนท้องถิ่นได้จริง และต่อเนื่องทำให้สามารถขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ดัชนีของกลไกการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดศรีสะเกษ คือ ประการแรกพี่ เลี้ยงงานวิจัย หรือผู้ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น มีคุณสมบัติสำคัญ คือ รู้จักคนในพื้นที่ และบริบทให้ พื้นที่เป็นอย่างดี เข้าใจประเพณีวัฒนธรรมของพื้นที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชน ท้องถิ่นไว้วางใจและให้ ความร่วมมือในการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น เป็นบุคคลที่มีลักษณะทำงานด้วยใจ มีใจรักและ ชอบในการพัฒนาชุมชน ร่วมทำงานกับชุมชนท้องถิ่น มีจิตสาธารณะที่ต้องการช่วยให้พื้นที่เกิดการ เปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ประการที่สอง ความเป็นอิสระของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node)

ที่ไม่ได้ขึ้นตรงกับส่วนกลางคือสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) เป็นเพียงหน่วยที่รับการสนับสนุนงบประมาณวิจัยเพื่อนำมาขับเคลื่อนงานตามความต้องการของพื้นที่ อีกทั้งโครงสร้างและสถานะของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (Node) ที่ไม่เป็นทางการทำให้ชาวบ้านเกิดความไว้วางใจและให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี และการทำงานของบุคลากรภายในคือพี่เลี้ยงงานวิจัย ทำงานเป็นทีมไม่ใช่สายบังคับบัญชา และประการที่สาม การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันของพี่เลี้ยงงานวิจัยหรือศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นจังหวัดศรีสะเกษ กับ NGOs ภาคประชาชน และภาครัฐ

ชาวบ้านสามารถเป็นนักวิจัยชาวบ้าน หรือที่เรียกว่าตามบริบทพื้นที่ภาคอีสานว่า “นักวิจัยไทบ้าน” ได้จริง จากการเสริมพลัง (empowerment) ของพี่เลี้ยงงานวิจัย ชาวบ้านเกิดการเปลี่ยนแปลงวิธีคิด (mindset) ในการแก้ไขปัญหาชุมชนด้วยทักษะการเป็นนักวิจัย มีการสร้างและใช้ข้อมูลเพื่อการวิเคราะห์แก้ไขปัญหาได้ โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสาธารณะ

- 1.1 กระทรวงอุดมศึกษา วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (อว.) ควรให้ความสำคัญกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นตามหลักการที่สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ในอดีตให้การสนับสนุน ด้วยการสร้างจุดยืนและจัดตั้งหน่วยจัดบริหารจัดการทุนวิจัยด้านการวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 1.2 รัฐควรให้ความสำคัญกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น สนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นที่เพิ่มมากขึ้นหากเปรียบเทียบกับงบประมาณงานวิจัยแบบวิชาการแล้วยังคงมีส่วนที่น้อยมาก แต่ผลลัพธ์ที่ได้จากการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นมีความคุ้มค่ากับงบประมาณที่รัฐลงทุนไป ไม่เป็นวิจัยขึ้นหิ้งและชาวบ้านได้ประโยชน์จริงเพื่อเปิดพื้นที่กับงานวิจัยอื่นที่ไม่ใช่งานวิจัยที่มีนักวิชาการเป็นหัวหน้าโครงการ เช่น งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น
- 1.3 หน่วยงานฝ่ายความมั่นคงเข้ามาร่วมกระบวนการขับเคลื่อนงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นของจังหวัดศรีสะเกษในประเด็นความสัมพันธ์ข้ามแดน เพื่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐไทย – กัมพูชาให้มีสถานการณ์ที่ดีขึ้น ใช้โอกาสและศักยภาพของนักวิจัยชาวบ้านที่มีทุนเดิมให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาเมืองชายแดน

2. ข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยต่อไป

- 2.1 ควรศึกษาเปรียบเทียบกระบวนการทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นในพื้นที่จังหวัดชายแดน ว่ามีปัจจัยที่แตกต่างหรือเหมือนกันอย่างไรบ้าง
- 2.2 ควรศึกษาการทำงานของศูนย์ประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นระหว่างที่เดิมอยู่ภายใต้สังกัดสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ไม่ใช่ระบบราชการ และสังกัดใหม่ภายใต้สำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ซึ่งเป็นหน่วยงานราชการ เพื่อเปรียบเทียบกระบวนการทำงานและผลลัพธ์ของการขับเคลื่อนงานวิจัยว่าหน่วยงานรูปแบบใดเหมาะสมกับงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น

บรรณานุกรม

- Thailand Science Research and Innovation. (2547). สารคดีงานวิจัย เรื่อง สองทศวรรษ วิวัฒนาการสกว. Retrieved from https://www.youtube.com/watch?v=0NNBkIVghUY&t=457s&ab_channel=ThailandScienceResearchandInnovation
- กาญจนา แก้วเทพ. (2556). คุณลักษณะ & วิธีวิทยางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา ทองทั่ว. (2556). ลีลาวิจัยไต่บ้าน ถอดบทเรียน ประสบการณ์ คนทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น (3 ed.). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- คำรณ นิมอนงค์. (2559). กระบวนการสนับสนุนการทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนของประสานงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นศูนย์จังหวัดสมุทรสงครามโดยผ่านการทำงานร่วมกับกลไกหนุนเสริม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, กรุงเทพฯ.
- จิตติ มงคลชัยอรัญญา. (2563). คุณค่าและมูลค่าจากงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น กรุงเทพฯ: วิทยาลัยพัฒนาศาสตร์ ป่วย อี้งภากรณ์.
- ณรัชชอร์ ศรีทอง. (2558). กระบวนการสร้างชุมชนที่เข้มแข็งพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน. กรุงเทพฯ: : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์.
- ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์. (2549). องค์การแห่งความรู้: จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ (3 ed.). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์รัตนไทร.
- ปราณี ระวังภัย และคณะ. (2562). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการ “การสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทยและกัมพูชา”. Retrieved from กรุงเทพมหานคร.
- ปิยะวัตติ บุญ-หลง. (2546). งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นสื่อความหมายผ่านฐานคิดและประสบการณ์. เชียงใหม่: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. .
- ปิยะวัตติ บุญ-หลง (2561). ระบบวิจัยใหม่ของไทยเก้าอี้สี่ขา. Retrieved
- พบสุข ชำซอง. (2561). การบริหารจัดการบนฐานความร่วมมือ: ฐานรากนวัตกรรมท้องถิ่น. ขอนแก่น: โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.
- พัชราภา ตันตราจิน. (2563). การจัดการปกครองแบบร่วมคิดร่วมทำ (collaborative Governance): ปัจจัยที่มีผลต่อการสร้างและนำไปปฏิบัติ. วารสารเศรษฐศาสตร์การเมืองบูรพา 1, 131-154.

- พัชรินทร์ สิริสุนทร. (2550). ชุมชนปฏิบัติการด้านการเรียนรู้: แนวคิด เทคนิค และกระบวนการ. กรุงเทพฯ: : นักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เพ็ญประภา ภัทรานุกรม. (2560). วิจัยเพื่อท้องถิ่น : บทบาทมหาวิทยาลัยในการขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน. วารสารร่วมพฤษภูมิ มหาวิทยาลัยเกริก, 3, 137-156.
- รุ่งวิจิต คำงาม และคณะ. (2561). รายงานฉบับสมบูรณ์โครงการชุดความสัมพันธ์ข้ามแดนบนฐานชุมชนท้องถิ่นชายแดนไทย – กัมพูชา จังหวัดศรีสะเกษ ปี 2560. Retrieved from
- วิจารณ์ พานิช. (2547). สถานศึกษากับการจัดการความรู้เพื่อสังคม. กรุงเทพฯ: สำนักเลขาธิการสภาการศึกษา.
- วิทยา อารมณ์ และเกศสุดา สิทธิสันติกุล (บรรณาธิการ). (2547). สัมมนางานวิจัยเพื่อท้องถิ่น “ฟื้นฟูภูมิปัญญาป่าไผ่ ผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อท้องถิ่น”. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ศิวพร ละม้ายนิล และคณะ. (2562). การพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างศักยภาพนักวิจัยชุมชน: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม. วารสารพฤติกรรมศาสตร์, 2.
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2549). รายงานประจำปี 2548 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) สำนักงานภาค. Retrieved from
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2553). รายงานประจำปี 2552 งานวิจัยเพื่อท้องถิ่น. Retrieved from กรุงเทพฯ:
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. (2562). รายงานประจำปี 2562 Retrieved from กรุงเทพฯ:
- สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (Producer). (2563). ระบุฐานข้อมูลสำหรับบริหารงานวิจัย สกว. (E-pms).
- สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม. (2562). ผลงานวิจัยเด่น สกว. ปี 2561. กรุงเทพฯ: บริษัท ซีโน พับลิชชิ่ง แอนด์ แพคเกจจิ้ง จำกัด.
- สิทธิรัฐ ประพุทธนิตินสาร. (2545). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: แนวคิดและแนวปฏิบัติ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
- สินธุ์ สโรบล. (2554). วิธีวิทยาวิจัยเพื่อการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาชุมชน: บทสังเคราะห์งานวิจัยเพื่อท้องถิ่นประเทศไทยและประสบการณ์จากต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อมาวสี อัมพันศิริรัตน์ และพิมพ์มล วงศ์ไชยา. (2560). การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม: ลักษณะสำคัญและการประยุกต์ใช้ในชุมชน The Participatory Action Research: Key Features and Application in Community. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 6, 192-202.

อาทิตย์ เคนมี. (2562). นักวิจัยชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

อานันท์ กาญจนพันธุ์. (2544). วิธีคิดเชิงซ้อนในการวิจัยชุมชน: พลวัตและศักยภาพของชุมชนในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ-สกุล	นายสันตฤช ทิพย์บรรพต
วัน เดือน ปี เกิด	28 ธันวาคม 2537
สถานที่เกิด	จังหวัดสุราษฎร์ธานี
วุฒิการศึกษา	ปีการศึกษา 2559: ศิลปศาสตรบัณฑิต (รัฐศาสตร์) เกียรตินิยมอันดับ 1 สาขาการปกครอง คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
ที่อยู่ปัจจุบัน	81 หมู่ที่ 4 ตำบลคลองไทร อำเภอท่าฉาง จังหวัดสุราษฎร์ธานี

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
CHULALONGKORN UNIVERSITY